

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku

Katedra za turkologiju

**SOMATSKI FRAZEMI U TURSKOM JEZIKU I NJIHOVI HRVATSKI
PRIJEVODNI EKVIVALENTI**

Diplomski rad

Ime i prezime studenta:

Lamija Bečić

Ime i prezime mentora:

doc. dr. sc. Barbara Kerovec

Zagreb, travanj 2018.

Izjava o autorstvu:

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad *Somatski frazemi u turskom jeziku i njihovi hrvatski prijevodni ekvivalenti* izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice doc. dr.sc. Barbare Kerovec. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Sadržaj:

1. Uvod	4
2. Osnovna obilježja i struktura frazema	5
3. Frazemi u kognitivnoj lingvistici	8
4. O prevođenju frazema	10
5. Somatski frazemi	12
5.1. Somatski frazemi sa sastavnicom glava.....	13
5.2. Somatski frazemi sa sastavnicom oko.....	20
5.3. Somatski frazemi sa sastavnicom uho	26
5.4. Somatski frazemi sa sastavnicom nos	29
5.5. Somatski frazemi sa sastavnicom usta	30
5.6. Somatski frazemi sa sastavnicom jezik	32
5.7. Somatski frazemi sa sastavnicom lice.....	33
5.8. Somatski frazemi sa sastavnicama obrva, usna, zub i vilica	35
6. Zaključak	37
7. Prilozi	39
8. Literatura	44
8.1. Rječnici	45
8.2. Izvori	46
Sažetak	47
Abstract	47

1. Uvod

U svakom jeziku nailazimo na izraze čije značenje nije jednako njihovom doslovnom prijevodu, a ti izrazi nazivaju se frazemi. Frazemi su zanimljiv izvor lingvističkog istraživanja, budući da se snažno vežu i uz kulturu nekog naroda. Nisu svi frazemi isti u svim jezicima, te je njihovo prevođenje iz jednog jezika u drugi jedno od složenijih pitanja u lingvistici.

Premda su hrvatski i turski jezik tijekom povijesti dolazili u kontakt, riječ je o dvama tipološko različitim jezicima koji pripadaju različitim porodicama jezika i različitim kulturama; hrvatski jezik pripada slavenskoj, a turski jezik turkijskoj porodici jezika. Ovaj rad se bavi problematikom prevođenja turskih frazema, a glavni cilj ovog rada je opisati somatske frazeme u turskom jeziku i ustanoviti njihove hrvatske prijevodne ekvivalente. Premda postoje razlike i u kulturi, ljudsko tijelo je univerzalno; stoga želimo vidjeti koja je motivacija somatskih frazema u turskom jeziku. Somatizmi su jedna od brojnijih skupina frazema, a u radu smo se ograničili na područje ljudske glave i opisali frazeme koji u sebi nose sastavnice: *glava, oko, uho, nos, usta, jezik, lice, obrva, usna, zub i vilica*. Korpus ovog rada čini roman *Masumiyet Müzesi* Orhana Pamuka, jednog od najistaknutijih turskih književnika, i njegov prijevod na hrvatski jezik.

Na početku ovog rada objasniti ćemo obilježja i strukturu frazema. Dio rada posvećen je i frazemima u kognitivnoj lingvistici gdje smo prikazali kognitivne mehanizme na kojima se zasniva motivacija frazema. Nakon toga, rad je usmjeren na prevođenje frazema gdje smo objasnili što se sve zapravo prenosi frazemom, a kao uvod u analitički dio rada opisali smo somatske frazeme. U analitičkom dijelu rada poglavlja smo podijelili prema somatskim sastavnicama. U svakom poglavlju obrađeni su primjeri na temelju zadanog korpusa na kojima smo vidjeli kako su prevedeni frazemi, te smo za svaki frazem napisali njegov doslovan prijevod kao i rječničko značenje, pri čemu smo se služili općim i frazeološkim rječnicima navedenima u popisu literature. Budući da su prijevodni ekvivalenti turskih frazema glavni cilj ovog diplomskog rada, radi bolje preglednosti, u prilogima smo dodali tablice u kojima smo naveli turske frazeme i njihove hrvatske ekvivalente ukoliko postoje.

2. Osnovna obilježja i struktura frazema

Frazem je osnovna jedinica frazeološkog sustava, a jezikoslovna disciplina koja proučava frazem zove se frazeologija. Frazeologija se iz leksikologije izdvojila krajem prve polovice 20. stoljeća objavom *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* Viktora Vladimiroviča Vinogradova 1947. godine. U Hrvatskoj, frazeologija se počela proučavati u drugoj polovici 20. stoljeća, kada je, 1970. godine, objavljen članak *O strukturi frazeologizma* Antice Menac u kojemu je teorije ruske frazeologije primijenila na hrvatsku frazeologiju analizirajući strukturu frazema i odnos između njihovih sastavnica (Fink-Arsovski 2002: 6). Postoje mnogi nazivi u literaturi koji se koriste za osnovnu jedinicu frazeološkog sustava: *stalni izraz*, *idiomatski izraz*, *ustaljena fraza*, *frazem*, *frazeološka jedinica* i sl., a zbog njihove brojnosti čak su pisani rječnici kako bi se što preciznije objasnili određeni nazivi. U hrvatskoj literaturi danas se pak najviše koristi termin *frazem* koji je nastao po uzoru na druge osnovne jedinice jezičnog sustava, npr. semantem, fonem i slično (Kovačević 2012: 6-8).

Kada se jedna riječ povezuje s drugim riječima nastaju sveze riječi, koje se prema značenju mogu dijeliti na slobodne i frazeološke. U slobodnim svezama značenje proizlazi iz pojedinih sastavnica, budući da svaka sastavnica zadržava svoje značenje. Pri izražavanju govornik slobodno bira sastavnice, ovisno o tome što želi izraziti. Primjer slobodne sveze je *čitati knjigu*. U navedenoj svezi svaka sastavnica zadržava svoje značenje koja spaja značenje čitanja i knjige. Govornik, ukoliko želi, može reći, *čitati časopis*, *čitati esej*, *pisati knjigu*, *izgubiti knjigu* i slično. U frazeološkim svezama, odnosno frazemima, gubi se pojedinačno značenje barem jedne od sastavnica sveze te se razvija novo značenje cjeline. Njihova struktura je čvrsta i koriste se prema gotovom obliku koje su govorniku već otprije poznate. Primjer frazeološke sveze je *sve u šesnaest*. U ovom primjeru frazeološke sveze govornik ne može upotrijebiti neku drugu zamjenicu, neki drugi prijedlog, niti neki drugi broj umjesto zadanog. Govornik koristi ovu svezu zbog njenog značenja 'naveliko' koje mu je otprije poznato. Nadalje, postoje sveze koje svojim sastavnicama mogu sačinjavati slobodnu, ali i frazeološku svezu. Primjer takve sveze je *desna ruka*. Kao slobodna sveza, značenje predstavlja zbroj značenja pojedinih sastavnica, tj. 'dio tijela'. Primjerice: *Ivan je pao i slomio desnu ruku*. Kao frazeološka sveza, pojedinačne sastavnice mijenjaju svoje značenje i zajedno tvore značenje 'vjerni pomoćnik', npr: *Ivan je Markova desna ruka*. Za pojedine sveze riječi ponekad je potreban širi kontekst kako bi se shvatilo radi li se o slobodnoj ili pak, frazeološkoj svezi, npr. *Majka je djeci oprala uši*, što može značiti da im je zaista oprala uši, ali i da ih je ukorila (Menac 2007: 9-11).

Fleischer (1997:30, u Kovačević 2012: 8-9) smatra da su najvažniji kriteriji za frazeme 1) idiomatski karakter, što podrazumijeva zasnivanje frazema na „slici“ koja je često i metafora; 2) semantičko – sintaktička stabilnost, odnosno da se značenje ne izvodi iz pojedinačnog značenja svake sastavnice, već sve sastavnice zajedno daju značenje; te 3) leksikaliziranje i reproduciranje, tj. frazemi se reproduciraju kao gotove leksičke jedinice te se ponašaju kao riječi. Matešić (1982:VI) ističe četiri bitna obilježja frazema: 1) reproduciranje, odnosno korištenje frazema kao gotove jedinice; 2) formalno ustrojstvo, tj. frazem ima stalan sastav sastavnica od kojih su najmanje dvije sastavnice punoznačne; 3) idiomatičnost, tj. značenje frazema ne odgovara zbroju pojedinačnih sastavnica jer barem neke od sastavnica doživljavaju semantičku pretvorbu; i 4) uklapanje u kontekst, odnosno frazem se uklapa u rečenicu kao njen sastavni dio. Ömer Asım Aksoy (1997, u Šiljak Jesenković 2003: 39-41) u čvrste sveze riječi, uz frazeme ubraja i poslovice, te psovke, brojalice itd. Autor objašnjava da su frazemi stabilni semantički i sintaktički, tj. ne može se promijeniti redosljed riječi niti jednu sastavnicu frazema zamijeniti nekom drugom sastavnicom; i da se sastoje od najmanje dvije punoznačne riječi. Također spominje ekspresivnost kao obilježje frazema budući da smatra da je frazem izraz koji se koristi kako bi se opisao neki pojam iz izvanjezične stvarnosti u nekoj određenoj formi ili stilskim izrazom. Kao sekundarna obilježja frazema autor navodi da su motivirani određenim događajem i da ukazuju na narodne običaje, vjerovanja i tradiciju.

S Aksoyem (1997) se slaže i Menac (2007), koja spominje da frazemi u pravilu imaju jako čvrstu strukturu te se u većini slučajeva pojedina sastavnica ne može zamijeniti sinonimom, primjerice govori se *put pod noge*, a ne cesta ili staza pod noge. Također raspored sastavnica se ne može mijenjati, npr. kaže se *slika i prilika*, a ne *prilika i slika*. Ipak, ističe kako postoje i iznimke, npr. može se reći *bojati se*, ali i *plašiti se svoje sjene*. Također, autorica spominje da promjene u frazemima mogu biti gramatičke, a one nastaju kada neku sastavnicu treba promijeniti zbog gramatičkog značenja. Tu spadaju promjene svršenog i nesvršenog vida, deklinacija, konjugacija i sl., npr. *primiti/primati k srcu* itd. Nadalje, dolazi do zamjena kod različitog odnosa subjekta i objekta radnje, primjerice *dati košaru komu* i *primiti košaru od koga*. Takva zamjena obuhvaća dva frazema koja se odnose na dva aspekta osnovne slike. Treća zamjena koju spominje autorica su zamjene pojedinih sastavnica suprotnom riječju tako da tvore antonimske parove te tako dolazi do dva frazema, npr. *kratka vijeka – duga vijeka*. Treba napomenuti kako antonimske parove ne mogu tvoriti svi frazemi, npr. *desna ruka* nema svoj frazeološki antonimski par *lijeva ruka* (Menac 2007: 11-14).

Forko (2009:94) objašnjava kako postoje tri osnovne vrste frazema prema obliku: skupovi riječi, fonetske riječi i rečenice. Skupovi riječi su najčešći oblik u kojem se javljaju frazemi, a čine ih barem dvije samostalne riječi, npr. *zlatni rudnik, krokodilske suze* itd. Fonetske riječi čine sveze u kojima je samo jedna riječ samostalna, npr. *do daske, ni u snu* itd. Frazemi mogu biti i u obliku rečenice, jednostavne ili složene, npr. *Vrag ne spava.; Dođoše divlji i istjeraše pitome.*, i slično. Prema vrsti riječi punoznačnice, frazemi mogu biti: imenski: *glavom i bradom, kost i koža*; pridjevski: *živ i zdrav*; glagolski: *sjediti na ušima*; i priložni: *navrat-nanos*.

Uz oblik, frazemi se mogu razlikovati i po podrijetlu. Prema mjestu nastanka i uporabe Forko (2009: 94) dijeli frazeme na nacionalne, svojstvene jeziku i kulturi u kojoj su nastali (npr. *kud puklo da puklo*); i međunarodne, zajedničke mnogim jezicima (npr. *alfa i omega, pitanje života i smrti*). Menac (2007: 16) međunarodne frazeme navodi kao posuđene frazeme te ističe da su se u većoj ili manjoj mjeri prilagodili jeziku koji ih je posudio. Turk (1994: 39) govori kako međunarodni frazemi mogu ući u jezik u izravnom ili neprevedenom obliku, da se izgovorno prilagođavaju, a najviše ih potječe iz latinskog jezika, npr. *alter ego, lupus in fabula, status quo*, i drugi.

Frazemi se još dijele prema izvoru iz kojega su preuzeti. Tako postoje frazemi preuzeti iz različitih književnih djela, odnosno književni frazemi, npr. *biti ili ne biti, boriti se s vjetrenjačama* itd. Također, postoje oni koji su nastali iz termina različitih područja ljudske djelatnosti kao što je znanost: *svesti na zajednički nazivnik* (matematika), *lančana reakcija* (fizika); glazba: *imati sluha*; kazalište: *iza kulisa, napraviti scenu*; pomorstvo: *uploviti u mirnu luku, punim jednima naprijed*; sport: *crveni karton, nizak udarac* i slično. Uz navedene, frazemi nastaju i iz različitih žargona, argoa i slenga. Tako frazemi *trta me* i *dobiti topa* vuku podrijetlo iz žargona mladih dok su frazemi *šah – mat pozicija* i *staviti sve na jednu kartu* preuzeti iz kartaškog žargona (Menac 2007: 17).

3. Frazemi u kognitivnoj lingvistici

Kako objašnjavaju Stanojević et al. (2007), značenje jezične jedinice u određenom kontekstu odraz je naših znanja o jeziku, ali i svijetu, koja mogu biti gotovo univerzalna, ali i različita, odnosno ovise o govorniku, kontekstu situacije i slično. S tradicionalnog gledišta, frazemi su bili promatrani kao stvar samo jezika, odvojeni od konceptualnog sustava kojega ljudi upotrebljavaju. S kognitivnog gledišta, frazemi su usko povezani s konceptualnim sustavom, a njihovo značenje povezano je s čovjekovim znanjem koje ima o svijetu. U kognitivnoj lingvistici, složene jezične jedinice motivirane su na temelju značenja sastavnica. Motivacija frazema zasniva se na kognitivnim mehanizmima kao što su konceptualna metafora, metonimija i konvencionalno znanje koji povezuju doslovno značenje izraza s frazemskim značenjem (Stanojević et al. 2007: 569).

Prema Lakoffu i Johnsonu (2015), metafore se ne nalaze samo u jeziku, već i u svakodnevnom životu, našim mišljenjima i djelovanjima, koji su temelj našeg konceptualnog sustava, sustav kojega nismo svjesni. Mnoge djelatnosti s kojima se susrećemo svakodnevno, obavljamo automatski prema više-manje istim načelima, a ta načela je najlakše shvatiti ako promatramo jezik. Primjer metaforičnosti koncepta i njegovog odraza na svakodnevne aktivnosti je konceptualna metafora RASPRAVA JE RAT, pri čemu se ciljna domena (RASPRAVA), objašnjava izvornom domenom (RAT). Za metaforu je bitno razumijevati, odnosno objasniti jedan pojam pomoću drugog pojma. Ta metafora ima brojne potvrde u jeziku: „Tvrđnje su ti *neobranjive*.“, „*Pobio* je sve moje argumente.“, „Ako primijeniš tu *taktiku*, on će te *razvaliti*.“. Rasprava je ciljna domena koja se objašnjava izvornom domenom, u ovom slučaju ratom: čovjek može pobijediti ili biti pobijeđen u raspravi, sugovornik s kojim se vodi rasprava je suparnik kojeg treba pobijediti, koriste se razne taktike kako bi se sačuvali vlastiti i napali tuđi stavovi itd. Umjesto fizičkog, dolazi do verbalnog sukoba, ali može se zaključiti da se svađa djelomično shvaća te izvodi kao rat. Na taj način metafore ustrojavaju koncept, naše djelovanje, i na kraju sam jezik (Lakoff, Johnson 2015¹: 3-6).

Uz metaforu, i metonimija je bitan faktor u kognitivnom funkcioniranju jezika. Premda su konceptualna metafora i metonimija slične, postoje razlike. Pomoću metafore opisujemo jednu stvar pomoću druge, a njena funkcija je razumijevanje. S druge strane, metonimija, uz funkciju razumijevanja, ima i referencijalnu funkciju te se jednim entitetom služimo kako

¹ Knjiga *Metaphors we live by* objavljena je 1980. godine, no u radu je korišten prijevod iz 2015. godine.

bismo zamijenili drugi entitet. Primjer metonimije je: *Times još nije stigao na novinsku konferenciju*. U toj rečenici *Times* se odnosi na novinara iz Timesa. Nadalje, za razliku od metafore gdje su dva koncepta „daleko“ jedan od drugoga, u metonimiji su „blizu“, odnosno blisko su povezani. Tako primjerice PISAC STOJI ZA DJELO, iz razloga jer je autor usko povezan s djelima koje je napisao (npr. *Volim čitati Márqueza.*), MJESTO ZA INSTITUCIJU, jer je mjesto povezano s institucijom koja se u njemu nalazi (npr. *Zagreb pregovara s Ankarom*), DIO ZA CJELINU, jer se svaka cjelina sastoji od dijelova, a postoji mnogo dijelova koji mogu označavati cjelinu, npr. LICE ZA OSOBU (npr. *Mnogo je lica u publici.*) (Lakoff, Johnson 2015: 33-35). Stanojević (2009) ističe kako je zbog sličnosti konceptualne metafore i metonimije ponekad teško razlikovati o kojem se kognitivnom mehanizmu zapravo radi, a mnogi autori tumače da je bliskost „rezultat upravo metonimijske motiviranosti metafore“ (Stanojević 2009: 354).

Uz prethodna dva mehanizma, ulogu u motivaciji frazema ima i konvencionalno znanje. Konvencionalno znanje odnosi se na svakodnevno znanje o obliku, svojstvima i funkcioniranju određenih entiteta. Tako primjerice frazem *čuvati (koga) kao oči u glavi*, značenja 'vrlo pažljivo čuvati' pokazuje čovjekovo poznavanje važnosti oka u ljudskome životu (Stanojević 2009: 351).

4. O prevođenju frazema

Kada u rječniku potražimo riječ *prevesti*, jedna od natuknica glasi: „2. (tekst) s jednog jezika izgovoriti ili napisati u drugom jeziku“ (Anić 2004: 875). Ipak, prevođenje nije tako jednostavno kao što možda izgleda na prvi pogled. Svaki govornik u materinjem jeziku ima sve sastavnice koje su mu potrebne kako bi uspješno prenio određenu informaciju. Ali, kada tu istu informaciju treba prevesti na određeni strani jezik, ponekad se događa da određene riječi u jednom jeziku jednostavno ne postoje u drugom. Takvo nepostojanje izraza u nekome jeziku naziva se leksička praznina (Forko 2009: 95). Moguće da određene riječi ne postoje u drugom jeziku jer svaki jezik odražava pojedinu kulturu, a nijedna kultura se ne poklapa u potpunosti s drugom. Stoga su riječi koje su blisko povezane s kulturom obično neprevedive na drugi jezik. Takva je primjerice portugalska riječ *saudade* koja obuhvaća značenja 'tuga', 'melankolija', 'čežnja', 'nostalgija' te se ne može jednoznačno prevesti. S druge strane, može se dogoditi da određena riječ u jednome jeziku ima više odgovarajućih riječi u drugome jeziku (Eco 2006: 27). Primjerice, engleska riječ *uncle*, i u hrvatskome i u turskome jeziku ima tri ekvivalenta, i to: *ujak*, *stric* i *tetak*, odnosno, *dayı*, *amca* i *enişte*. Isto se događa s engleskom riječi *aunt*. Iako i u hrvatskome i u turskome jeziku postoje tri ekvivalenta za tu riječ, oni imaju drukčija značenja u ta dva jezika. Tako se za hrvatsku riječ *teta* u turskome koriste dvije riječi: *teyze* i *hala*, ovisno radi li se o majčinoj ili pak, očevoj sestri. S druge strane, dvije hrvatske riječi *ujna* i *strina* u turskome jeziku označavaju se jednom riječju, *yenge*.

Što se tiče prevođenja frazema, Forko (2009: 95) taj proces opisuje kao „sizifov posao“, ukazujući na njegovu težinu. Poznavanje frazema ne zahtijeva samo jezičnu kompetenciju, već i poznavanje društva i kulture ciljnog jezika. Autorica navodi kako je nužno znati da ne postoje univerzalne metode za prevođenje, ali da je, uz značenje frazema, bitno što više pokušati zadržati i oblik originala, kao i njegove kulturne asocijacije, koje su jedna od poteškoća pri prevođenju. Kako naglašava Eco (2006: 158) prijevod nije samo prijelaz između dva jezika već i dvije kulture. Novak Milić (2005: 537) ističe da je uobičajeno frazem prevesti frazemom u ciljnom jeziku, no ekvivalente ponekad jednostavno nije moguće pronaći u ciljnome jeziku. Forko (2009) smatra da je najzahtjevnije prevoditi nacionalne frazeme jer je jako bitno poznavanje kako stranog tako i materinjeg jezika, dok je za međunarodne frazeme, u većini slučajeva, lakše pronaći odgovarajući ekvivalent. Prevođenje frazema je sadržajno prevođenje, što znači da je bitno prevesti značenje određenog frazema. Ukoliko se frazem može prevesti frazemom, tj. ukoliko postoji ekvivalent frazema u jeziku na koji se prevodi, bitno je upotrijebiti oblik u kojem se inače upotrebljavaju, jer u suprotnom dolazi do

nerazumljivog prijevoda. Autorica dodaje da treba paziti i da frazem odgovara kontekstu (Forko 2009: 95-98).

Šiljak-Jesenković (2003) objašnjava kako sve izrečeno na jednom jeziku može biti prevedeno na neki drugi jezik, ukoliko prevoditelj vlada jezikom kao sustavom, kulturom jezika (i to jezika s kojega se prevodi, kao i ciljnog jezika), ali i neverbalnim znakovnim sustavom. Nadalje, navodi kako će prevoditelj prenositi sadržaj, ali kada se radi o frazemima treba paziti i na njihovu ekspresivnost i slikovitost. Ako prevoditelj ne pronađe ekvivalent frazema, prevest će ga slobodnom svezom, koristeći stilske figure (Šiljak-Jesenković 2003). Tanović (2000, u Šiljak-Jesenković 2003) naglašava kako se često neprevodivost frazema smatra nemogućnošću pronalaska ekvivalenta u drugome jeziku na semantičkome i sintaktičkome planu, ali dodaje da, iako u prijevodu nisu očuvani svi elementi frazeološke jedinice, ne znači da oni nisu prevodivi s jednog jezika na drugi. Autor iznosi kako se ekvivalentnost prijevoda mora promatrati u širem kontekstu te da on mora biti: „...na nivou globalne semantičke strukture, na nivou asocijativno - konotativnog potencijala i na planu stilske pripadnosti frazeoloških jedinica originala i prijevoda.“ (Tanović 2000: 81, u Šiljak-Jesenković 2003: 78) Također, dodaje kako ekvivalentnost, može biti potpuna, relativna ili nepotpuna, ali može postojati i neekvivalentnost između originala i prijevoda. U ciljnom jeziku često postoji semantički ekvivalent frazema navedenog u originalu, ali ako stilski i asocijativno ne odgovara kontekstu, trebalo bi pronaći deskriptivno rješenje koje će odgovarati na svim razinama originalu (Šiljak-Jesenković 2003: 79).

5. Somatski frazemi

Frazemi, čije su sastavnice dijelovi ljudskoga tijela zovu se somatski frazemi, a smatraju se brojnijim skupinama frazema u jezicima. Kovačević (2012) iznosi kako različiti frazeolozi različito određuju skupinu somatskih frazema; neki u somatske frazeme ubrajaju samo one frazeme koje sadrže ljudski dio tijela, dok pojedini ubrajaju i one koji imaju životinjski dio tijela kao jednu od svojih sastavnica. Uz to, neki isključuju iz somatskih frazema one frazeme kojima su sastavnice unutarnji organi, tj. oni nevidljivi ljudskim okom. U svakom slučaju, somatski frazemi prikazuju „različite postupke ljudi koji odražavaju ljudske stavove prema unutarnjemu čovjekovu svijetu i naglašavaju ulogu tradicionalne simbolike pojedinih dijelova ljudskoga tijela“ (Kovačević 2012: 16).

Kada se proučava frazeologija jednog jezika ujedno se proučava i njegova kultura, a u usporedbi s drugim jezicima proučavaju se sličnosti i razlike frazeološkog sustava. Kako ističe Kovačević (2012), ljudsko tijelo je univerzalno te njegove sastavnice malo variraju u drugim jezicima, a koriste se zajedno s njihovom tradicionalnim funkcijama. Tako je *oko* organ vida, *nos* je organ njuha itd. Ono što se može razlikovati u jezicima je simbolika sastavnica. U nekim kulturama *srce* predstavlja središte osjećaja, a *mozak* i *glava* središte razuma i misli, dok u drugim kulturama, kao što je kineska, *srce* predstavlja i ljubav, ali i razum te misli (Kovačević 2012: 17). Također, u hrvatskome jeziku *jetra* se povezuje sa srdžbom, dok se u turskome jeziku *jetra* veže uz srce i osjećaje.

Kod semantičke analize frazema, Kovačević (2012) naglašava kako se ona bavi načinom formiranja i značenjem frazema te njihovim stupnjem desematizacije, motiviranošću i podrijetlom. Somatski frazemi nastaju frazeologizacijom slobodnih skupova, a „značenje nefrazeologizirane sintagme, motivirano leksičkim značenjem njezinih sastavnica, postaje specifičan znak, ekspresivan naziv za koju pojavu, djelatnost, situaciju“ (Kovačević 2012: 17). Autorica objašnjava kako su somatski frazemi motivirani čovjekovim osobinama i njegovim ponašanjem, ali mogu biti motivirani mimikom te gestama, a motivacija frazema može biti konkretna, asocijativna, ali i apsurdna. Kovačević (2012) tako objašnjava da su konkretni motivi prepoznatljivi, te se na temelju slike lako zaključuje značenje frazema. Takve motive je najlakše iščitati iz frazema motiviranim ljudskim gestama (npr. *trljati ruke*), mimikom (npr. *odmjeriti (koga) od glave do pete*) i funkcijama dijelova ljudskoga tijela (npr. *diže se želudac (komu od čega)*). Asocijativni motivi vidljivi su u frazemima u kojima je primjetno životinjsko ponašanje (npr. *dočekati se na noge*), ali i onima gdje se značenje

oblikuje na simboli somatske sastavnice frazema (npr. *okaljati/ocrniti svoj obraz*) u kojem sastavnica *obraz* simbolizira čast. Apsurdni motivi su oni koji nemaju neko logično objašnjenje (npr. *pileći mozak, progovorio bi na lakat* itd.). Stupanj desemantizacije frazema odnosi se na mjeru u kojoj su sastavnice frazema izgubile svoje primarno leksičko značenje. Tako desemantizacija frazema može biti potpuna ili djelomična. Ako su sve sastavnice frazema desemantizirane radi se o potpunoj desemantizaciji, npr., frazem *nositi/imati glavu u torbi* ima značenje 'živjeti opasnim životom', 'biti u životnoj opasnosti' iz čega je vidljivo da ni jedna sastavnica frazema nema primarno leksičko značenje. Ukoliko su samo neke sastavnice izgubile primarno značenje radi se o djelomičnoj desemantizaciji, npr., frazem *pokisnuti do gole kože* ima značenje 'jako/potpuno pokisnuti'. Prema podrijetlu, autorica je podijelila somatske frazeme na biblijske, antičke, slavenske, hrvatske nacionalne te internacionalne frazeme (Kovačević 2012: 101-104).

Zbog brojnosti frazema, u ovome radu ograničili smo se na somatske frazeme koje u sebi nose sastavnice, tj. dijelove tijela koji se nalaze na čovjekovoj glavi. Kao što smo već spomenuli, frazemi su povezani s konceptualnim sustavom i motivirani su na temelju značenja sastavnica. U idućim poglavljima pokušat ćemo objasniti na kojim kognitivnim mehanizmima je zasnovana motivacija somatskih frazema u turskome jeziku i ustanovit ćemo njihove prijevodne ekvivalente.

5.1. Somatski frazemi sa sastavnicom 'glava'

Glava se smatra simbolom upravljanja i nadređivanja, a Kovačević (2012) navodi kako se prema Platonu glava može usporediti sa svemirom jer ima oblik kugle. Prema konvencionalnome znanju koje imamo, glava se smatra najvažnijim dijelom tijela jer mozak, koji je smješten u glavi, pokreće ostale dijelove tijela kao i osjetila. Na glavi su smješteni osjetilni organi vida, sluha, mirisa i okusa, kao i govorni organi te organi za obradu hrane (Kovačević 2012: 107). U turskome jeziku glava se može izreći dvama leksemima: *baş* i *kafa*. Na temelju korpusa analizirana su 23 frazema sa sastavnicom *glava*.

Frazemi od 1 do 8 motivirani su metaforom GLAVA JE SPREMNIK, čime se glava smatra spremnikom ideja i osjećaja. Glava se poima kao spremnik jer u spremnik obično nešto ulazi i izlazi iz spremnika te se tamo pohranjuje. Osim poimanja glave kao spremnika, frazemi su motivirani metonimijom GLAVA STOJI ZA RAZUM jer je glava mjesto u kojem se odvijaju kognitivne aktivnosti poput razmišljanja i shvaćanja.

1) TUR *"Seni düşünmekten artık kafama matematik filan girmiyor," dedi alaycılıkla. (str. 110)*

HRV *"Toliko mislim na tebe da mi ni matematika više ne ide u glavu", reče zajedljivo. (str. 114)*

Turski frazem ***kafasına girmemek*** (dosl. 'ne ulaziti u glavu') ima značenje 'ne moći shvatiti (tko što)'. U hrvatskome postoji frazem sličnog izraza i značenja, a glasi *ne ide u glavu (komu što)*.

2) TUR *Kafasına bir şey koydu, filmlerdeki Amerikalılar gibi ısrar etti, başardı. (str. 501)*

HRV *Nešto je sebi postavila za cilj, bila je uporna kao Amerikanci u filmovima, i uspjela je. (str. 492)*

Značenje turskog frazema ***kafasına koymak*** (dosl. 'staviti u glavu') glasi 'naumiti što', 'odlučiti što napraviti', 'utuviti u glavu'. U hrvatskome postoji značenjsko blizak frazem *utuviti/uvrtjeti/zabiti sebi u glavu što*.

3) TUR *"Hepsi de kafamı karıştırıyor." (str. 36)*

HRV *"To me zbunjuje." (str. 40)*

Rječničko značenje turskog frazema ***kafa (kafasını) karıştırmak*** (dosl. 'pomiješati, ispreturati glavu') je 'zbuniti se'.

4) TUR *Kafam Füsün'a takılmadığı için hem çok iyi çalışıyor, hem de çevrilen dolapları görüp karar alabiliyordum. (str. 387)*

HRV *Misli mi nisu bile zaokupljene Fusun, te sam mogao vrlo dobro raditi i donositi odluke jer sam vladao situacijom. (str. 381)*

Značenje turskog frazema ***kafası (kafasına) takılmak*** (dosl. 'zakvačiti glavu na (što)'/ 'zakačiti se (na) glavu') glasi 'stalno misliti o kome/čemu'. U hrvatskome jeziku postoji frazem koji je značenjski blizak turskome frazemu, *ne izlazi/ne ide iz glave (komu tko/što)*.

5) TUR *Az sonra kafamda bir şimşek çaktı: Onun gibi akıllı, güzel, ne istediğini bilen gene bir kadın,... (str. 300)*

HRV *Malo potom kroz glavu mi prođe misao: mlada, pametna, lijepa žena poput nje, koja zna što želi... (str. 296)*

Turski frazem **kafasında şimşek çakmak** (dosl. 'bljesnuti u glavi') ima značenje 'dobiti inspiraciju odjednom'.

- 6) TUR *Nişanın bozulduğu haberinin hızla yayılması, Osman'ın bir gün yazıhaneye gelip beni azarlaması, araya girip Sibel'in gönlünü almaya hazır olduğunu söylemesi, sağdan soldan duyduğum dedikodular, kafayı üşüttüğüm, kendimi gece hayatına verdiğim, Fatih'te gizli bir tarikata mensup olduğum ve hatta komünist olduğum ve militanlar gibi gecekonduda yaşadığım yolundaki söylentiler kulağıma geliyor, ama bunlara fazla aldırmıyordum. (str. 243)*

HRV *Sa svih strana stizale su glasine da se vijest o raskidu zaruka brzo proširila, pa je jednoga dana u moj ured došao Osman, izgrdio me i rekao da je spreman posredovati i zauzeti se za mene kod Sibel. Isto tako, pričalo se da sam sišao s uma, dao se na noćni život, pristupio nekoj tajnoj sljedbi na Fatihu, pa čak i to da sam postao komunist te da, kao i svi militanti, živim u nekoj bijednoj četvrti na rubu grada. No ja se na njih nisam obazirao. (str. 242)*

Rječničko značenje turskog frazema **kafayı üşütmek** (dosl. 'smrznuti glavu') je 'poludjeti', 'podivljati'. U hrvatskome jeziku ne postoji ekvivalent sa sastavnicom *glava*, ali možemo primijetiti da je turski frazem preveden na hrvatski frazemom *sići s uma*, koji odgovara značenju turskog frazema.

- 7) TUR *O sıralarda kafamı kurcalayan bir başka yıkıcı düşünce de, benim çektiğim bütün bu acılara, peki, biraz daha azına Füsün'un nasıl dayandığıydı. (str. 176)*
HRV *Mučilo me je jedno ubitačno pitanje: kako Fusun izlazi na kraj s tolikim mukama? (No dobro, recimo da nisu kao moje, nego nešto manje.) (str. 177)*

Značenje turskog frazema **kafasını kurcalamak** (dosl. 'češkati/grepsti glavu') je 'natjerati koga da misli'.

- 8) TUR *Hepimiz sarhoşluk anlarında kafamızın iki hat üzerinde çalıştığını biliriz: Birinci hatta, hayallerimde zaman ve mekândaşı bir yerde karşılaşmışız gibi Füsuna sarılıyordum. (str. 263)*
HRV *Svi znamo da nam glava, kad smo pijani, radi na dva kolosijeka. (str. 260)*

Značenje turskog frazema **kafası çalışmak** (dosl. 'imati glavu koja radi') glasi 'promisliti', 'razmisliti'.

Frazemi u primjerima od 9 do 15 motivirani su konvencionalnim znanjem o glavi. Primjerice, uslijed ugrožavanja glave i različitih vanjskih utjecaja na glavu, remeti se i mentalna aktivnost, te dolazi do poremećaja, odnosno određenog disbalansa u razmišljanju. U tri frazema stanje pijanstva prikazuje se pomoću sastavnice *glava* zbog konvencionalnog znanja da vanjski utjecaj poput alkohola utječe na ljudske moždane stanice, odnosno glavu.

9) TUR *Kafadan çatlak bir Süreyya Dayı vardı. Almanya'dan her gelişinde artık birbirinden kopmakta olan ailenin bütün kanatlarını tek tek törenle ziyaret eder, herkes onun sayesinde birbirinden haberdar olurdu. (str. 29)*

HRV *Imala je ujaka po imenu Sureja, malo šašavog; kad bi došao iz Njemačke, ceremonijalno bi obilazio rodbinu koja je već gubila međusobne veze, te su, zahvaljući njemu, svi znali jedni za druge. (str. 33)*

Rječničko značenje turskog frazema **kafadan çatlak** (dosl. 'puknut u glavu') je 'lud u glavu', 'ćaknut'. U hrvatskome postoji *udaren u glavu* značenja 'šašav', 'smušen', 'ćaknut', 'otkačen'.

10) TUR *"Cinin tıkirtısına diyeceğimiz yok da, gece yarısı sarhoş zangocun kilise çam gibi kafa şişirmesin." (str. 311)*

HRV *"Ne bi nam njezino kucanje nimalo smetalo da nam u ponoć ne probija mozak, kao da je crkveno zvono." (str. 307)*

Turski frazem **kafa şişirmek** (dosl. 'napuhati glavu') ima rječničko značenje 'smetati koga', 'izluđivati koga problem ili buka/galama'.

11) TUR *Birkaç gün önce ben yarım ağızla Cumartesi günü buluşmamamız gerektiğini, çünkü ertesi gün sınavı olduğunu söylemiştim; Füsun ise son gün, o kadar çok çalıştıktan sonra biraz kafasını dinlendirmek istediğini söylemişti. (str. 110)*

HRV *Ja sam joj nekoliko dana prije toga teška srca rekao da se u subotu ne bismo trebali vidjeti jer već sljedećega dana ima ispit. A ona je pak rekla da je dan prije toliko učila da želi malo odmoriti mozak. (str. 113-114)*

Značenje frazema **kafa (veya kafasını) dinlendirmek** (dosl. 'odmoriti glavu') glasi 'držati se podalje od briga'.

12) TUR *Deste ve kokusu başımı döndürüyordu ve Nesibe Hala ilgimi fark ettiği için de, onu göstere göstere cebime atmıştım. (str. 430)*

HRV *Špil i njegov miris pomutili su mi razum. Teta Nesibe je zamijetila tu moju zanesenost, pa je i to bio razlog što sam špil stavio u džep naočigled svima. (str. 423)*

Rječničko značenje frazema **başını döndürmek** (dosl. 'zavrtjeti glavu') je 'zavrtjeti kome glavu', 'zaludjeti'. U hrvatskome postoji frazem koji odgovara značenju turskog frazema, a glasi *pomutiti/pomaknuti/zavrtjeti (komu) pamet*.

13) TUR *O kadar masrafla çektiği filmde öfkeli bir babanın biraz kafayı çekip salatanın sirkesi yok diye karısına, çocuklarına bağırıp çağırdığı bir akşam yemeği sahnesi, "toplumun temeli olan aile müessesesini korumak" amacıyla bütün filmin yasaklanmasına yol açmıştı. (str. 364)*

HRV *Film na koji je potrošio toliko novca zabranjen je zbog ovog prizora: za večerom se pripiti otac rasrdi zbog toga što salata nije začinjena i izviče se na ženu i djecu. Obrazloženje za zabranu filma bilo je da se "mora zaštititi obitelj kao temeljna institucija društva". (str. 358)*

Značenje frazema **kafayı çekmek** (dosl. 'povući glavu') glasi 'napiti se', 'nakresati se'.

14) TUR *Gecenin bitmekte olduğu duygusu, şimdi çok iyi çalışan dumanlı kafamda, telaşla Füsünü kaybetme korkusuyla birleşiyordu. (str. 154)*

HRV *Osjećaj da se proslava bliži kraju u mojoj se pijanoj glavi, koja je u tim trenucima dobro radila, usplahireno miješao sa strahom da bih mogao izgubiti Fusun. (str. 156)*

Frazem **kafası dumanlı** (dosl. 'zadimljena glava') ima značenje 'biti pripit', 'biti pod gasom', a može se koristiti i za osobu koja je jako umorna.

15) TUR *Cumartesi akşamları biraz bira içip kafayı bulup iyice kızıştıkları zamanlarda, arabalarıyla bu kızlardan birine rastlayabilmek için sokak sokak, cadde cadde, kaldırım kaldırım, bütün İstanbul'u hırsıyla tararlardı. (str. 71)*

HRV *Subotom navečer popili bi nešto piva, razgalili se i prilično uspalili, a onda bi automobilima obijesno pročešljavali cijeli Istanbul, ulicu po ulicu, aveniju po aveniju i pločnik po pločnik, ne bi li naletjeli na koju od njih. (str. 74-75)*

Značenje frazema **kafayı bulmak** (dosl. 'pronaći glavu') je 'napiti se', 'biti pijan'. Sa sastavnicom *glava* u hrvatskome jeziku postoji frazem *udarilo je u glavu (komu što)* značenja

'napio se tko', 'nalazi se pod utjecajem alkohola tko'. Hrvatski frazem ima i značenje 'uobrazio se tko', 'umislio se tko', 'došao je tko u stanje euforije zbog čega'.

U primjerima od 16 do 19 značenje je motivirano metonimijom DIO STOJI ZA CJELINU, odnosno GLAVA STOJI ZA OSOBU. Tako glava predstavlja osobu jer je glava dio tijela bez kojega čovjek ne može živjeti, a organima koji se nalaze na glavi ostvarujemo kontakt s drugima oko sebe.

16) TUR *İlk ziyaretlerde, ne yazık ki çok az baş başa kaldık. (str. 308)*

HRV *Za prvih posjeta nas dvoje smo, na žalost, nakratko ostajali sami. (str. 303)*

Značenje turskog frazema **baş başa kalmak** (dosl. 'ostati glavu uz glavu') glasi 'ostati nasamo s kim'.

17) TUR *Bazan Berrin ve çocuklarıyla, sık sık da tek başına akşamları annemi ziyarete geliyor, üçümüz birlikte yemek yiyorduk. (str. 250)*

HRV *Navečer je dolazio posjetiti majku, povremeno s Berin i djecom, vrlo često sam. Sve troje smo sjedili za stolom i večerali. (str. 249)*

Značenje turskog frazema **tek başına** (dosl. 's jedinom glavom') je 'sam'.

18) TUR *Yıllar sonra başımdan geçenleri hikâye ederken, bu son sözümün doğru olamayacağını ben de düşünüyorum, ama o gün gerçekten Füsün'un geleceği aklımda hiç yoktu... (str. 32)*

HRV *Sada, kad nakon toliko godina pričam o svemu što sam proživio, i meni se učini da bi moje netom izgovorene riječi mogle biti netočne; pa ipak, toga mi dana uistinu nije bilo ni na kraj pameti da bi Fusun mogla doći... (str. 35)*

Turski frazem **başından geçmek** (dosl. 'proći kroz glavu') ima značenje 'preživjeti što', 'iskusiti što'.

19) TUR *"Aşkından değil, başına bir felaket geldiğine inanmak için sarılıyorsun bana." (str. 219)*

HRV *"Ne držiš se uza me zbog ljubavi, nego da bi bio siguran u to da te zadesila nesreća." (str. 219)*

Frazem **başına gelmek** (dosl. 'doći u glavu') ima rječničko značenje 'dogoditi se komu što', 'zadesiti koga što'.

U sljedeća dva frazema (20 i 21), glavni ili početni dio čega konceptualizira se kao glava. Shodno tome glava označava glavni dio, onaj koji stoji na vrhu, odnosno početku ljudskog tijela.

20) TUR *Coca Cola bayilere kredili satış yapıyor, bedava pleksiglas pano veriyor, takvimler, hediyeler dağıtıyor, baş edemiyoruz," dedi Zaim. (str. 453)*

HRV *"Coca Cola odobrava kredite maloprodaji, besplatno im daje panoe od pleksiglasa, dijeli im kalendare i druge poklone. Mi im u tome ne možemo konkurirati", rekao je Zaim. (str. 445)*

Frazem **baş edememek** (dosl. 'ne moći činiti glavu') znači 'ne imati dovoljno snage', 'ne moći spriječiti', 'ne moći nositi se s čim'.

21) TUR 1983 *Haziranı'nda ehliyet sınavına girebilmek için gerekli evrakları tamamlarken, Füsün ile İstanbul'u neredeyse baştan aşağı dolaştık. (str. 471)*

HRV *U lipnju 1983. prikupljali smo dokumente za Fusunin vozački ispit. Radi toga smo obišli gotovo cijeli Istanbul. (str. 463)*

Značenje frazema **baştan aşağı** (dosl. 'od glave do dna', tj. do donjeg dijela) glasi 'potpuno', 'sasvim', 'u cijelosti'.

U preostala dva frazema motivacija je fizička. Frazemi su motivirani pokretom glave, odnosno gestom. Tako iz pozadinskih slika frazema lako možemo zaključiti njihovo značenje. U prvom primjeru stoji slika čovjeka koji ima visoko podignutu glavu, ali i uspravno držanje što nam daje do znanja da se radi o ponosu, dok u drugom primjeru stoji slika čovjeka koji klima glavom kao znak potvrđivanja.

22) TUR *Başını ne kadar dik tutarsa tutsun, arkadaşları ne kadar "Avrupai" ohurlarsa olsun, evlenmezsek bunu bir aşk hikâyesi olarak değil, şerefî lekelenen bir kadının hikâyesi olarak anlatacaklarını Sibel iyi biliyordu. (str. 226)*

HRV *Sibel je jako dobro znala da će, ne uda li se za mene, njezinu vezu sa mnom prepričavati ne kao ljubavnu priču, nego kao pripovijest o ženi čija je čast ukaljana, ma koliko se gordo držala i ma koliko njezini prijatelji bili "prozapadno" orijentirani. (str. 225)*

Značenje frazema ***başını dik tutmak*** (dosl. 'držati glavu uspravno') glasi 'sačuvati čast', 'držati glavu visoko'. U hrvatskome, *držati glavu visoko* je ujedno i frazem slična izraza kao i turski frazem, a ima značenje 'biti ohol', 'biti uobražen', 'biti ponosan (gord)'.

23) TUR *Peki, "sen bilirsin," anlamında başını salladı. (str. 246)*

HRV *Kimnula je glavom, što je značilo "kako želiš". (str. 245)*

Značenje frazema ***baş sallamak*** (dosl. 'ljuljati glavu') glasi 'kimnuti glavom kao znak odobravanja', 'micati glavom'. *Kimnuti glavom* je frazem u hrvatskome koji je ujedno i ekvivalent turskog frazema.

Kada pogledamo analizirane frazeme sa sastavnicom *glava* možemo primijetiti da se u malom broju hrvatskih frazema ona pojavljuje kao njihova sastavnica. Također, možemo zaključiti da se u turskome jeziku frazemi s leksemom *kafa* koriste kada glava stoji u metonimijskom odnosu sa razumom, te označava mentalne aktivnosti, dok se leksem *baş* koristi kada glava označava osobu, glavni i početni dio nečega.

5.2. Somatski frazemi sa sastavnicom 'oko'

Oko je organ osjetila vida. Očima gledamo i percipiramo sve što se događa u našem okruženju. Ljudi uglavnom percipiraju oko na isti način; njegov oblik, veličinu, položaj i funkciju. Oči nam također pomažu da kategoriziramo svijet oko sebe, a imaju i veliku ulogu u neverbalnoj komunikaciji. Oči se povezuju s inteligencijom, oprezom te istinom. Gledati osobu u oči u zapadnoj kulturi znači iskazivati poštovanje, dok pokrivanje očiju može predstavljati tajnovitost (Kovačević 2012:108). U turskoj frazeologiji s okom se povezuje „vid“, ali i neka druga konceptualna polja. Na temelju korpusa analizirano je 26 frazema sa sastavnicom 'oko' (tur. *göz*).

U primjerima od 24 do 29, frazemi su motivirani metonimijom ORGAN STOJI ZA FUNKCIJU, odnosno OKO STOJI ZA GLEDANJE. Također, frazemi mogu biti motivirani metaforama VIDJETI JE DODIRNUTI; OČI SU UDOVI. Na taj način očima ili pogledom dodirujemo ono što gledamo.

24) TUR *Bir an göz göze geldik. (str. 11)*

HRV *U jednome trenu pogledi nam se susretoše. (str. 14)*

Značenje turskog frazema ***göz göze gelmek*** (dosl. 'doći oči u oči') je 'susresti se (pogledi)'. U hrvatskome jeziku postoji frazem *naći se oči u oči*, ali ne odgovara značenju turskog frazema.

25) TUR *Fusun'un bu meyhanelerde düşünip kalkan bir yapımcı ya da ünlü bir oyuncuyla kaçıp beni -ve kocasını- göz göre göre terk etmesinin bana vereceği acının, 1975 yazında çektiklerimden de kat kat ağır olacağını artık çoktan beri biliyordum. (str. 370)*

HRV *Kad bi me Fusun napustila - i svoga muža, dakako - i na očigled svijju otišla s nekim producentom ili slavnim glumcem koji danonoćno borave u tim kavanama, moja bi bol bila kudikamo veća od one koju sam osjećao u ljeto 1975. To sam odavno znao. (str. 364)*

Turski frazem **göz göre göre** (dosl. 'tako da oko jasno vidi') znači 'ispred svačijih očiju', 'javno', 'otvoreno', 'svjesno'.

26) TUR *Perdeleri kapalı arka odaya bir göz attım, Fusun yoktu. (str. 165)*

HRV *Kroz zastor navratima bacio sam pogled u stražnju prostoriju. Fusun nije bila unutra. (str. 167)*

Frazem **göz atmak** (dosl. 'baciti oko') ima značenje 'nakratko pogledati', 'baciti pogled'. U hrvatskome jeziku postoji ekvivalent *baciti oko*, a ima značenje 'površno pogledati koga ili što' te 'posebno obraćati pažnju na koga', 'zainteresirati se za koga'.

27) TUR *Para dolu zarfi ona yasladığını odada gözlerimi gezdirirken fark ettiğimi gördü, ama gene de "Zarfi oraya bıraktım," dedi. (str. 28-29)*

HRV *Primijetila je da sam, lutajući pogledom po sobi, vidio da ju je ostavila ondje, no ipak reče: "Kuvertu sam onamo stavila." (str. 32)*

Rječničko značenje frazema **göz gezdirmek** (dosl. 'prošetati oko') je 'prijeci pogledom', 'gledati bez pažnje'.

28) TUR *Bazan hiçbir şey yapmaz, sessizce otururduk. Bazan Tarık Bey, televizyondaki programdan hepimiz gibi sıkılır ve göz ucuyla gazetesini okurdu. (str. 439)*

HRV *Ponekad ne bismo ništa radili, nego samo sjedili u tišini. Ponekad bi gospodin Tarik krajičkom oka čitao novine kad mu, kao ni nama drugima, televizijski program ne bi bio zanimljiv. (str. 432)*

Frazem **göz ucuyla bakmak** ima značenje 'gledati krajičkom oka', što je ujedno i doslovan prijevod, i izrazom odgovara frazemu u hrvatskome jeziku.

29) TUR *Annemin ve Nesibe Hala'nın yılbaşı akşamları tombalayı kazananlar için hazırladığı çeşit çeşit hediyeden özenle seçtiğim örnekleri, gerçek bir müzeci heyecanı ve hikâyemi eşyaların hikâyesi gibi anlatabilme coşkusuyla gözden geçiriyorum. (str. 354)*

HRV *Iz mnoštva nagrada koje su majka i teta Nesibe namijenile pobjednicima novogodišnje tombole brižljivo sam odabrao nekoliko predmeta i sada ih razgledavam s uzbuđenjem pravoga muzejskog kustosa i s ushićenjem čovjeka koji svoju pripovijest može pripovijedati kao priču o stvarima. (str. 348)*

Rječničko značenje frazema **gözden geçirmek** (dosl. 'provesti kroz oko') je 'istražiti', 'provjeriti', 'razgledati'.

Premda je motivacija ista kao i u prethodnim primjerima, u primjerima od 30 do 37, oko se može vezati uz konceptualna polja „pažnja“, „namjera“, „žudnja“ i „kontrola“. Tako pojedine stvari, ali i osobe zaokupljaju pažnju jer se izdvajaju iz okoline. Očima gledamo ono za čime žudimo, kao i stvari i osobe kojima s namjerom posvećujemo više pažnje. Također, očima možemo nadgledati situaciju te je držati pod kontrolom. Frazemi 36 i 37 mogu biti i motivirani orijentacijskom metaforom KONTROLA JE GORE jer, kao što je spomenuto, oči vežemo uz konceptualno polje kontrole, a oči su organ koji se nalaze pri vrhu čovjekova tijela.

30) TUR *Bir dolapta gözüme çarpan turistler için üretilmiş bu fesi şirinlik olsun diye sehpanın üzerine koymuştum. (str. 28)*

HRV *Na stalak na ormaru svojedobno sam, ukrasa radi, bio stavio jedan upadljiv fes kakve izrađuju za turiste. Kuvertu s novcem naslonila je na njega. (str. 32)*

Značenje frazema **göze çarpmak** (dosl. 'udariti u oko') glasi 'biti primjetan', 'biti upadljiv', 'upasti u oko'. U hrvatskome jeziku postoje tri frazema koja imaju značenje kao i turski frazem, *bode oči (komu/što)*, *pasti u oči (komu)* i *zapelo je za oko (komu što)*.

31) TUR *Köprüden çapariyle istavrit tutanlar da aevlere dikmişti gözlerini. (str. 407)*

HRV *I ribari, koji su s mosta lovili šarune, gledali su vatru. (str. 400)*

Značenje u rječnicima frazema **gözlerini dikmek** (dosl. 'uspraviti oči') je 'pažljivo gledati', 'buljiti/zuriti/piljiti u što'.

32) TUR *Yalan söyleyen bir çocuğa, doğruyu şefkatle söyleten bir anne gibi gözlerini gözlerimin içine dikti. (str. 56)*

HRV *Gledala me je ravno u oči, onako kako majka gleda dijete da bi ga ljubavljtu potaknula da kaže istinu. (str. 59)*

Značenje frazema **gözünü gözüne dikmek** (dosl. 'uspraviti oko u oko') glasi 'neprestano gledati koga u oči', 'piljiti komu u oči'.

33) TUR *Durup durup perdelerin arasından sokağa bakar, gözüm kapının önündeki sokak lambasının paslı haline takılır, biraz odayı toplar, bir kat aşağıdaki sokaktan geçenlerin ayak seslerini dikkatle dinler, bazan bir kadın ayakkabısının ökçelerinin kararlı tıkırtısını onunkine benzetirdim. (str. 160-161)*

HRV *Neprestano sam provirivao kroz zastore na ulicu, i pogled bi mi se zaustavio na hrđavoj uličnoj svjetiljci pred ulazom u zgradu. Malo bih pospremio sobu pozorno osluškajući korake prolaznika na ulici, svega kat ispod; znalo mi se učiniti da odlučan bat ženskih potpetica pripada njoj. (str. 162)*

Turski frazem (**bir şeye**) **gözü (gözleri) takılmak** (dosl. 'imati prikvačeno oko') ima značenje 'piljiti u koga', 'zadržati pogled na komu'.

34) TUR *Tam giderken gözü yan masaya yaklaşan Zaim'e ilişti ve Sibel'e döndü. "Zaim Bey ile nişanlınız çok iyi arkadaşlar, değil mi?" diye sordu. (str. 159)*

HRV *Upravo kad je htjela krenuti, pogled joj pade na Zaima, koji je prilazio stolu pokraj našega. Okrenu se prema Sibel i upita je: "Gospodin Zaim i vaš zaručnik pravi su prijatelji, zar ne?" (str. 161)*

Frazem **gözü ilişmek** (dosl. 'dotaknuti oko') znači 'opaziti', 'primijetiti'.

35) TUR *En çekingenler bile göz koydukları kızları dansa kaldırmışlar bak. (str. 145)*

HRV *Gle, čak i najstidljiviji plešu s djevojkama na koje su bacili oko. (str. 148)*

Rječničko značenje frazema **göz koymak** (dosl. 'staviti oko') je 'željeti što', 'baciti oko na koga/što'. U hrvatskome jeziku postoji ekvivalent turskog frazema, a glasi *baciti oko*, ali treba napomenuti da taj frazem, s istim izrazom i značenjem postoji i u turskome jeziku (primjer 26).

36) TUR *Nurcihan yeğenine göz kulak olmak için gidiyormuş, biz de katılmaya karar verdik. (str. 235)*

HRV *Nurdžihan ide s jednim svojim nećakom, želi ga držati na oku, a mi smo odlučili pridružiti im se. (str. 234)*

Frazem **göz kulak olmak** (dosl. 'biti oko i uho') ima značenje 'paziti na koga/što', 'nadzirati koga/što', 'brinuti se o komu/čemu', 'nadgledati koga/što'. U hrvatskome postoje dva značenjsko bliska frazema turskome frazemu, a glase *držati/imati na koga oku* značenja 'pažljivo promatrati koga/što', 'nadzirati koga/što' i *ne ispuštati iz očiju* značenja 'neprekidno promatrati koga/što', 'pratiti pogledom koga/što', 'ne gubiti iz vida koga/što'.

37) TUR *"İyi. Dik yürü, olur mu, herkesin gözü üzerinde olacak... Hadi kalkalım artık. "*
(str. 114)

HRV *"Dobro. I molim te, hodaj uspravno, večeras će sve oči biti uprte u tebe... Vrijeme je da pođemo!"* (str. 118)

Značenje frazema **gözü (bir şeyde veya bir şeyin üzerinde) olmak** (dosl. 'imati oko na komu/čemu') je 'usmjeriti pažnju', 'imati oko na komu'.

Premda se oko koristi kada nešto gledamo, koristi se i u frazemima kada nešto ne vidimo ili pak ne želimo vidjeti (primjeri 38 i 39).

38) TUR *Füsun gözlerini kaçırdı. Telaşsız ve ağır hareketlerle sigara içiyordu. (str. 378)*

HRV *Fusun je skrenula pogled. Pušila je smireno, laganim pokretima. (str. 372)*

Turski frazem **gözlerini kaçırmak** je (dosl. 'oteti oči') ima značenje 'ne moći gledati koga u oči', 'skrenuti pogled'.

39) TUR *Cevabımı bir şakayla süsleyememem, eski bakanda gözümünden kaçmayan bir hayal kırıklığı yaratmıştı. (str. 120-121)*

HRV *Stari je ministar bio vidno razočaran što odgovor nisam popratio kakvom šalom. (str. 124)*

Turski frazem **gözünden kaçmak** (dosl. 'pobjeći iz oka') ima značenje 'ispustiti iz vida', 'ne vidjeti', 'ne primijetiti'.

U primjerima od 40 do 43 oko se veže uz kognitivne aktivnosti. Kada razmišljamo o nečemu, u glavi često stvaramo slike koje smo vidjeli ili za koje se nadamo da ćemo tek vidjeti. Budući da je oko osjetilni organ, često nešto shvatimo nakon što vidimo nešto. Ipak, oči se koriste i

kada se pravimo da nešto ne shvaćamo. Stoga se može reći da su idući motivirani metaforom SHVAĆATI JE VIDJETI; MISLITI JE VIDJETI.

40) TUR *Onun için aşk, bir insanın uğruna bütün hayatını verebileceği, her şeyi göze alabileceği bir şeydi, evet. (str. 66)*

HRV *Za nju je ljubav bilo nešto za što bi čovjek morao žrtvovati cijeli svoj život i biti pripravan na sve, upravo tako. (str. 69)*

Značenje frazema **göze almak** (dosl. 'uzeti u oko') je 'riskirati', 'imati u vidu', 'uzeti u obzir'. U hrvatskome jeziku *imati u vidu* je frazem značenja 'misliti na koga ili što' te odgovara značenju turskog frazema.

41) TUR *Daha fazla bilgi elde etmek için gözlerini dört açan casuslar gibi bazan birbirimizi karşılıklı uzun uzun süzerdik. (str. 110)*

HRV *Katkada smo dugo i pažljivo promatrali jedno drugo, kao dva špijuna koja širom otvorenih očiju prate sve oko sebe kako bi prikupili što više podataka. (str. 113)*

Rječničko značenje frazema **gözünü dört açmak** (dosl. 'otvoriti četvere oči') glasi 'biti na oprezu', 'budno motriti'. U hrvatskome jeziku postoji frazem istog izraza i značenja *otvoriti četvere oči*.

42) TUR *Boyunun uzunluğu, göbeğinin kendine özgü çukuru, gözlerinde kimi zaman aynı anda beliren şüphe ve içtenlik, yatakta yatarken bana bakışındaki hüznü dürüstlük ve öpüşmelerimiz gözümün önünden gitmiyordu hiç. (str. 49)*

HRV *Pred oči su mi neprestance izlazili njezin dugi vrat, njezin posebno oblikovan pupak, istodobno sumnjičavi i iskreni pogledi, oči iz kojih je, dok smo ležali na krevetu, zračilo tužno poštenje, te prizori našega ljubljenja. (str. 53)*

Turski frazem **gözünün önünden gitmemek** (dosl. 'ne odlaziti ispred oka') ima značenje 'ne moći zaboraviti', 'ne dati komu mira', 'ostati u sjećanju'.

43) TUR *"Buradaki kazanç üç-beş kuruş değil, çok büyük biliyorsun. Seni dışarıda bırakarak hakkını yemelerine, önünden lokmanı almalarına göz yummalısın". (str. 218)*

HRV *"Znaš da profit u tom poslu ne donosi „koji novčić više“, nego velik novac. Ne bi smio zatvarati oči pred činjenicom da te na taj način lišavaju onoga što ti pripada, da ti uzimaju kruh iz usta." (str. 218)*

Frazem **göz yummak** (dosl. 'zatvoriti oko') znači 'prijeci preko čega', 'ne obazirati se'. I u hrvatskome jeziku postoji frazem *zatvoriti/zatvarati oči (pred čim)*, a znači 'namjerno ne uočiti što', 'ne htjeti suočiti se sa činjenicama'. U hrvatskome jeziku postoji i frazem *zažmiriti jednim okom/na jedno oko*, a ima isto značenje kao i turski frazem.

Posljednja dva frazema motivirana su metaforom OČI SU OGLEDALO DUŠE jer su iz oka često mogu iščitati ljudski osjećaji i raspoloženje, kako prema sebi tako i prema drugim osobama.

44) TUR *Onca acidan sonra, o günlerde bunun bana yetmesi gerektiğine karar vermiştim. Daha fazlasını istemek gözümü korkutuyordu. (str. 279)*

HRV *Zaključio sam da bi mi, nakon proživljene patnje, toliko vremena s njom trebalo biti dovoljno. Nisam imao hrabrosti željeti više. (str. 276)*

Rječničko značenje frazema **gözünü korkutmak** (dosl. 'zaplašiti oko') je 'zaplašiti', 'zastrašiti', 'obeshrabriti'.

45) TUR *Füsun'u acıyla hayal ederek, eşyalarıyla oynayarak tescili bulmam, kendimi kendi gözümünden düşürmüştü, ama içine daha fazla girmek istediğim bir başka dünyanın kapılarını da açmıştı bana. (str. 203)*

HRV *To što sam tražio utjehu u sanjarenju o Fusun i u igri njezinim stvarima ponizilo me je u vlastitim očima, ali i raskrililo vrata jednoga posve drukčijega svijeta u koji sam htio dublje kročiti. (str. 204)*

Turski frazem **gözden (gözünden) düşmek** (dosl. 'pasti iz oka') ima značenje 'izgubiti naklonost', 'izgubiti ugled', 'izgubiti povjerenje', 'pasti u nemilost'. U hrvatskome jeziku postoji frazem *pasti/padati u očima*, značenja 'izgubiti čije poštovanje', 'izgubiti ugled kod koga', 'ostati bez ugleda kod koga'. Na temelju konvencionalnog znanja čovjek usmjerava (vizualnu) pažnju na ono što smatra vrijednim i što cijeni. Stoga možemo reći kada netko 'padne iz oka' zapravo gubi na važnosti. Isto tako netko može 'porasti u oku' (*gözünde büyümek*), odnosno postati važniji.

5.3. Somatski frazemi sa sastavnicom 'uho'

Uho kao organ sluha ima bogatu simboliku u različitim kulturama, dok u kršćanskoj tradiciji ima simbol pokoravanja Božjoj riječi (Kovačević 2012: 109). Na temelju korpusa, analizirano je 6 frazema s leksemom 'uho' (tur. *kulak*). Budući da je uho, kao i oko, osjetilni organ,

frazemi su motivirani metonimijom ORGAN STOJI ZA FUNKCIJU, odnosno UHO STOJI ZA SLUŠANJE. U primjerima 47-49, premda se isto radi o slušanju, uho u turskim frazemima povezuje se s drugim konceptualnim poljima poput pažnje i namjere, odnosno određenje želje da bi se nešto čulo. Pozadinska slika tih frazema je slika čovjeka koji osluškuje i trudi se čuti što.

46) TUR *Nişanın bozulduğu haberinin hızla yayılması, Osman'ın bir gün yazıhaneye gelip beni azarlaması, araya girip Sibel'in gönlünü almaya hazır olduğunu söylemesi, sağdan soldan duyduğum dedikodular, kafayı üşüttüğüm, kendimi gece hayatına verdiğim, Fatih'te gizli bir tarikata mensup olduğum ve hatta komünist olduğum ve militanlar gibi gecekonduda yaşadığım yolundaki söylentiler kulağıma geliyor, ama bunlara fazla aldırmıyordum. (str. 243)*

HRV *Sa svih strana stizale su glasine da se vijest o raskidu zaruka brzo proširila, pa je jednoga dana u moj ured došao Osman, izgrdio me i rekao da je spreman posredovati i zauzeti se za mene kod Sibel. Isto tako, pričalo se da sam sišao s uma, dao se na noćni život, pristupio nekoj tajnoj sljedbi na Fatihu, pa čak i to da sam postao komunist te da, kao i svi militanti, živim u nekoj bijednoj četvrti na rubu grada. No ja se na njih nisam obazirao. (str. 242)*

Značenje turskog frazema **kulağına gelmek** (dosl. 'doći do uha') glasi 'čuti', ali i 'saznati'. U hrvatskom postoji ekvivalent turskome frazemu i glasi *doći do ušiju* značenja 'doći do koga u obliku vijesti', 'dospjeti do koga kao glasina', 'čuti će tko što', 'doznati će tko što'.

47) TUR *Füsun bir süre sessizce ağlamıştı. Benim teselli sözlerime pek kulak vermemişti. (str. 35)*

HRV *Fusun je neko vrijeme tiho plakala ne obazirući se puno na moje riječi utjehe. (str. 39)*

Frazem **kulak vermek** (dosl. 'dati uho') ima značenje 'slušati pozorno', 'obazirati se', 'obraćati pažnju'. U hrvatskome jeziku frazem *dobro otvoriti uši* odgovara značenju turskog frazema, ali ako se negativni oblik hrvatskog frazema uvrsti u rečenicu, frazem se neće uklopiti u kontekst rečenice.

48) TUR *Bir an sustuk. Feridun'un yanında oturan Füsun da konuşmayı duymuş, gerilmişti. Tank Bey müzik dinliyordu, ama Nesibe Hala da bize kulak kesilmişti. (str. 378)*

HRV *Na trenutak smo zašutjeli. Sjedeći kraj Feriduna, Fusun je čula naš razgovor i uznemirila se. Gospodin Tarik je slušao muziku, a teta Nesibe obratila je pozornost na naš razgovor. (str 371)*

Značenje frazema **kulak kesilmek** (dosl. 'postati uho') glasi 'pažljivo slušati'. U hrvatskome jeziku frazem *pretvoriti se u uho* odgovara značenju turskog frazema.

49) TUR *Bazan yokuştan aşağı bir araba, kornasını çalarak gürültüyle iner, o zaman hepimiz susar, arabanın geçişine kulak kabartırdık. (str. 439)*

HRV *Ponekad bi se neki automobil spuštao niz strminu trubeći, a mi bismo šutjeli i osluškivali kako prolazi pokraj kuće. (str. 432)*

Frazem **kulak kabartmak** (dosl. 'povećati uho') ima značenje 'nastojati neprimjetno slušati', 'naćuliti uši', 'napregnuto slušati'. U hrvatskome jeziku frazem *naćuliti/napeti/napinjati uši* odgovara značenju turskog frazema.

U idućem frazemu, nosiva sastavnica frazema nije uho, već naušnica. Moguće da je turski frazem motiviran slikom naušnice na uhu koja predstavlja neki podsjetnik ili upozorenje.

50) TUR *"Bazı erkekler kadınlara hep kötü davranır, sonra da zeytinyağı gibi üste çıkarlar. Sakın onlar gibi olma. Bu sözler de kulağına küpe olsun." (str. 103)*

HRV *"Neki se muškarci uvijek loše ponašaju prema ženama, ali to poslije nikada ne priznaju. Ne smiješ biti kao oni. Dobro upamti što sam ti rekao." (str. 106)*

Rječničko značenje frazema **kulağına küpe olmak** (dosl. 'biti naušnica na uhu') je 'zapamtiti', 'utuviti', 'služiti kao upozorenje'. U hrvatskom postoji frazem *zapisati sebi na uho* značenja 'zapamtiti dobro'.

Moguće da se u posljednjem frazemu koristi somatska sastavnica *uho* zato što upozorenja i prijetnje od jedne osobe često dolaze u obliku riječi koje druga osoba čuje. Isto tako, moguće je da je motivacija fizička, odnosno da jedna izvija drugoj osobi uho kako bi joj zaprijetila ili je upozorila.

51) TUR *Ceyda bu sorulara, geçiştiren cevaplar verdi. Füsün onun kulağını bükmüş olmalıydı. (str. 198)*

HRV *Džeja nije izravno odgovorila na ta pitanja. Mora da joj je Fusun zaprijetila da to ne učini. (str. 198)*

Značenje frazema **kulağını bükmek** (dosl. 'izviti uho') glasi 'upozoriti', 'staviti bubicu u uho'.

5.4. Somatski frazemi sa sastavnicom 'nos'

Nos je organ njuha koji otkriva privlačnost i odbojnost, a u mnogim kulturama ljudi ga percipiraju na isti način, njegovu veličinu, položaj i funkciju (Kovačević 2012: 112). Na temelju korpusa, analizirana su tek 3 frazema koju u sebi sadrže leksem 'nos' (tur. *burun*). U primjerima 52 i 53, nos se veže uz konceptualno polje blizine moguće zbog toga što nos kao najistureniji dio ljudskog tijela označava blizinu dviju osoba, dok je u posljednjem primjeru motivacija fizička, odnosno frazem je motiviran mimikom. Tako na temelju pokreta mišića lica, lakše zaključujemo značenje frazema.

52) TUR *Her akşam da, parktaki kalabalıkta hayaller içinde oturacak yer ararken, Tayfun ve Figen ile karşılaştım.. Bir anda burun buruna geldiğim için onlardan kaçamamıştım. (str. 409)*

HRV *Jedne druge večeri, dok sam u gužvi pogledom tražio mjesto kamo bih mogao sjesti, susreo sam Tajfuna i Figen. Od njih nisam mogao pobjeći jer sam se jednostavno našao pred njima. (str. 402)*

Frazem **burun buruna gelmek** (dosl. 'doći nosom u nos') ima značenje 'naići na koga', 'zamalo se sudariti s kim/čim'. U hrvatskome jeziku ne postoji ekvivalent sa somatskom sastavnicom *nos*, ali postoje frazemi sa sastavnicama *oko* i *lice* koji glase *naći/ susresti se oči u oči* ili *licem u lice* čije jedno od značenja odgovara turskom frazemu, ali hrvatski frazemi ne uključuju toliko značenje blizine, kao što je to slučaj s turskim frazecom.

53) TUR *Evin dışında, o kalabalığın içinde, annesinin babasının burnunun dibinde, birbirimize Çukurcuma'daki evde hiç olmadığımız kadar neden bu kadar yakınlaşabiliyorduk, bilmiyorum. (str. 375)*

HRV *Ne znam zašto smo se uspijevali toliko zbližiti izvan kuće, u gužvi, pred očima njezinih roditelja, kad nam to nikako nije polazilo za rukom u kući na Çukurdžumi. (str. 369)*

Značenje frazema **burnunun dibinde** (dosl. 'pod nosom') glasi 'vrlo blizu', 'pod samim nosom'. I u hrvatskome jeziku postoji frazem *pod nosom* i (*biti/nalaziti se*) *ispred nosa*, a odgovaraju značenju turskog frazema.

54) TUR *Kapıyı annesi açtı ve apartman karanlığındaki yorgun yabancıya, davetsiz bir satıcıya bakar gibi bir an burun kıvrıdı. (str. 177)*

HRV *Vrata je otvorena Fusunina majka i na trenutak se namrštila kao da je u mračnome hodniku ugledala umorna neznanca ili nepozvana prodavača. (str. 178)*

Frazem **burun kıvrımak** (dosl. 'zakrenuti nos') ima značenje 'ne pridavati važnost', 'negodovati', 'biti nezadovoljan'. U hrvatskome jeziku postoji izrazom i značenjem sličan frazem *frknuti nosom*.

5.5. Somatski frazemi sa sastavnicom 'usta'

Usta su organ kroz koji sudjeluje u procesu uzimanja hrane i njene prerade, ali i jedan od organa koji sudjeluje u govoru. Usta su opći simbol stvaralačke moći, uz simboliku stvaranja, može imati i simboliku uništavanja (Kovačević 2012:111). U romanu postoji 7 frazema koji u sebi nose somatsku sastavnicu 'usta' (tur. *ağız*). U prva 3 frazema (55-57), motivacija se temelji na metonimiji ORGAN STOJI ZA FUNKCIJU, odnosno USTA STOJE ZA PROCES HRANJENJA (primjer 55) i USTA STOJE ZA GOVORNI ORGAN. U primjerima 56 i 57 frazemi su motivirani komunikativnom funkcijom usta, kao jednim od organa govora, a u tim se primjerima usta vežu uz konceptualno polje šutnje jer osoba ne može govoriti kada su usta zatvorena. U primjerima 58-61, frazemi su motivirani konceptualnom metaforom USTA SU SPREMNIK INFORMACIJA. Usta zbog svog oblika i zatvorenosti podsjećaju na spremnik te iz njega izlaze riječi koje tvore informacije, ali se može i pretražiti kako bi se doznala određena informacija.

55) TUR *Şundan bundan tatlı tatlı konuşurken onun "Bir tatmak ister misin?" demesi üzerine, tabağındaki küçük esmer köftelerden, bir başka seferinde, gene onun cesaretlendirmesiyle tabağının kenarında duran ve burada çekirdeklerini sergilediğim zeytinleri kendi çatalımla alıp ağızıma attığımı da büyük bir mutlulukla hatırlıyorum. (str. 375)*

HRV *Obuzet srećom, prisjećam se kako bi mi ona, dok smo razgovarali o običnim stvarima, rekla "Hoćeš li malo kušati?" i kako bih ja svojom vilicom uzeo malu ćuftu s njezinog tanjura. Neki drugi put, opet na njezin poticaj, s ruba tanjura uzeo bih masline čije koštice ovdje izlažem. (str. 369)*

Turski frazem **ağzına atmak** (dosl. 'baciti u usta') ima značenje 'staviti jelo u usta', 'pojesti'. U hrvatskom postoji ekvivalent koji odgovara izrazu turskog frazema i glasi *baciti (ubaciti) u usta što* značenja 'pojesti nešto malo i na brzinu', 'prezalogajiti'.

56) TUR *Bazan da İki Ateş Arasında adlı filmin, acısını içine atan sert erkek kahramanı gibi, ağzımı bıçak açmazdı. (str. 289)*

HRV *Obično nakon toga više nisam mogao progovoriti ni riječi, poput ozbiljnoga junaka iz filma Između dvije vatre, koji je svoju patnju nosio u sebi. (str. 286)*

Značenje frazema **ağzını bıçak açmamak** (dosl. 'ne otvoriti usta ni nožem') glasi 'biti neraspoložen za razgovor', 'ne moći progovoriti' (zbog tuge, očajanja i slično), 'ne htjeti progovoriti'. U hrvatskome jeziku postoji frazem *ne otvoriti/otvarati usta* koji ima značenje 'šutjeti', 'ne progovoriti ni riječi' te je značenjski vrlo blizak turskome jeziku.

57) TUR *Mutluluğun çok yakında olduğunu, ama onu elde etmenin de zor olacağını hisseden genç âşıklar gibi gerilmiştim; ağzımı açmak gelmiyordu içimden. (str. 517)*

HRV *Bio sam uznemiren poput zaljubljenih mladića koji osjećaju da im je sreća nadohvat ruke, no da ju je teško ostvariti; nisam imao volje za razgovor. (str. 508)*

Značenje frazema **ağız (veya ağzını) açmak** (dosl. 'otvoriti usta') je 'otvoriti usta (zbog čuđenja)' i 'početi govoriti'. U hrvatskome postoji ekvivalent turskog frazema *otvoriti usta*.

58) TUR *"Hayır, siz hiçbir şey söylemeyin ona," dedi Füsün kararlılıkla. "Çünkü hemen ağzınızdan laf almaya girişir." (str. 23)*

HRV *"Ne, vi joj ništa ne govorite", odlučno reče Fusun "Smjesta će pokušati izvući sve iz vas." (str. 27)*

Frazem **ağzından lakırtı (veya laf) almak (veya çekmek)** (dosl. 'uzeti/povući/izvući riječ iz usta') ima značenje 'saznati (doznati) od koga što', 'izvući informaciju od koga'.

59) TUR *Bazan onun ağzını arar, Füsün'un geçmişi hakkında bir şey bilip bilmediğini çıkarmaya çalışırdım. (str. 232)*

HRV *Ponekad sam pokušavao ponešto izvući iz njega, nastojao sam doznati zna li što o Fusuninoj prošlosti. (str. 232)*

Značenje frazema **ağzını aramak (veya yoklamak)** (dosl. 'pretražiti (ili provjeravati) usta') je 'doznati (dokučiti) informaciju od koga'.

60) TUR *Nesibe Halanın ağzından Füsün hakkında bir şey kaçırmasını umutla beklerdim.*
(str. 201)

HRV *Pa ipak, nadao sam se da će se jednoga dana javiti Fusun, da će teti Nesibe izletjeti neka informacija o njoj ili da ću u pozadini čuti njezin glas, te sam strpljivo i šutke čekao.* (str. 201)

Frazem **ağzından kaçırmak** (dosl. 'dopustiti da pobjegne iz usta') ima značenje 'izlanuti se', 'izgovoriti nehotice'. U hrvatskome jeziku postoje frazemi koji imaju sličan izraz, i značenjem odgovaraju turskom frazemu, a glase *izletjeti iz usta* i *oteti se s usana*.

61) TUR *"İki insan birbirini bizim gibi severse, kimse giremez onların arasına, kimse," dedim hiç hazırlamadan ağzımdan çıkıveren sözlere kendim de hayret ederek.* (str. 154)

HRV *"Ako se dvoje vole onoliko koliko se mi volimo, nitko im ne može stati na put", rekoh i sam se čudeći riječima koje su mi spontano izašle iz usta.* (str. 156)

Frazem **ağzından çıkmak** (dosl. 'izaći iz usta') ima značenja 'omaći se (riječ)' i 'reći bez namjere'.

5.6. Somatski frazemi sa sastavnicom 'jezik'

Jezik je organ za premetanje hrane, te jedan od organa govora koji sudjeluje u artikulaciji glasova. Jezik se često uspoređuje s plamenom, zbog svog oblika i pokretljivosti. Također, smatra se tvorcem riječi te kao i usta, može biti i izvor svađe i sukoba, ali i izvor bogatstva, drugim riječima, može uništavati, ali i stvarati (Kovačević 2012: 110). U korpusu postoje 3 frazema koji u sebi nose somatsku sastavnicu 'jezik' (tur. *dil*). Sva tri primjera motivirana su komunikativnom funkcijom jezika, tj. metonimijom JEZIK STOJI ZA GOVOR upravo jer sudjeluje u funkciji govora.

62) TUR *Kısa zamanda doğru dürüst bir adamla düzgün bir evlilik yapmazsa önce dile düşer, sonra mutsuz olur.* (str. 155)

HRV *Ako se ubrzo ne uda za čestita čovjeka, ubrzo će je početi ogovarati, a to će joj donijeti nesreću.* (str. 157)

Značenje turskog frazema **dile (dillere) düşmek** (dosl. 'pasti na jezik (jezike)') glasi 'biti (postati) predmetom ogovaranja'.

63) TUR "Onu içinden çıkaramıyor musun yani?" diye gerçeği kendi kelimeleriyle veciz bir şekilde dile getirdi bir kerede akıllı nişanlım. (str. 210)

HRV "Dakle, ne možeš je zaboraviti?" Tim je pitanjem moja pametna zaručnica jezgrovito iznijela bit problema. (str. 210)

Frazem **dile getirmek** (dosl. 'donijeti na jezik') znači 'početi (započeti) razgovor o komu ili čemu', 'izjaviti što', 'spomenuti što', 'natjerati koga da govori'.

64) TUR *Füsunu'ün ve para için her şeyi yapan, magazin yazarlarıyla al takke ver külah ilişkiler sürdüren biri olarak düşünemiyordum elbette; ama Pelür Bara gelenlerin bakışlarından, pek çok kişinin onu benden ayırmak için -dilimin ucuna geliveren ilk şey olduğu için kullanıyordum bu sözü- ellerinden gelen her şeyi yapacaklarını anlıyordum.* (str. 370)

HRV *Dakako, nisam je mogao zamisliti kao osobu koja bi sve učinila za slavu i novac i koja bi s novinarima bila prisna samo da bi o njoj pisali, ali sam iz pogleda gostiju u Peluru razaznavao da bi mnogi od njih - te su mi riječi prve nadošle, zato se ovdje služim njima - bili spremni učiniti sve samo da je odvoje od mene.* (str. 363-364)

Značenje frazema **dilinin ucuna gelmek** (dosl. 'doći na vrh jezika') je 'htjeti nešto reći', 'izgovoriti'. U hrvatskome jeziku postoji frazem slična izraza, ali drugačijeg značenja, a glasi: *navrh jezika je (komu što)*, značenja 'htjeti reći, ali ne moći se trenutačno sjetiti čega', 'izašlo je iz sjećanja komu što'. Hrvatski frazem u turskome jeziku ima svoj ekvivalent *dilinin ucunda olmak*.

5.7. Somatski frazemi sa sastavnicom 'lice'

Lice je prvi dio tijela koji osoba vidi kada sretne drugu osobu putem kojega je prepoznaje i s njom komunicira. Na licu se često mogu iščitati čovjekovi osjećaji, misli i raspoloženje. Prema izrazu lica, može se zaključiti i stav o određenoj temi (Kovačević 2012: 112). Na temelju korpusa, analizirana su 4 frazema sa somatskom sastavnicom 'lice' (tur. *yüz*). U primjerima 65 i 66, frazemi su motivirani metonimijom DIO STOJI ZA CJELINU, tj. LICE STOJI ZA OSOBU. U primjerima 67 i 68, lice može biti motivirano metonimijom LICE STOJI ZA RASPOLOŽENJE jer se prema izrazu lica može zaključiti raspoloženje osobe i odnos prema drugoj osobi.

65) TUR *Bencilliğimin yüzüme vurulmadan ve aşk mutluluğumun yargılanmadan erkekçe bir anlayışla kabul edilmesi, beni rahatlatmıştı.* (str. 147)

HRV *Osjetio sam olakšanje zbog toga što je moju priču prihvatio s muškim razumijevanjem, ne prigovarajući mi da sam sebičan i ne donoseći prosudbe o mojoj ljubavnoj sreći. (str. 150)*

Turski frazem **yüzüne vurmak** (dosl. 'udariti u lice') ima značenje 'prigovoriti nekome nešto', 'optužiti nekoga', 'sasuti u lice'. *Sasuti u lice* je ujedno i hrvatski frazem koji ima značenje 'reći otvoreno (bez okolišanja) komu što ga ide', 'reći komu neugodnosti'.

66) TUR *O zamanlar ona çok âşıkta, ama Füsün ona hiç yüz vermemiş, hatta ilgisizliğiyle yıllarca eziyet de etmişti. (str. 305)*

HRV *Bio je tada zaljubljen u nju, a ona ga nije htjela ni pogledati, čak ga je mučila svojom ravnodušnošću. (str. 300)*

Značenje frazema **yüz vermemek** (dosl. 'ne dati lice') glasi 'ne pokazati zanimanje', 'ne biti blagonaklon prema kome'. Budući da je lice dio tijela putem kojega komuniciramo s drugim osobama, kada 'ne želimo dati lice', ne želimo pokazati zanimanje prema drugim osobama, tj. dajemo do znanja da ne želimo ostvariti nikakav kontakt s drugim osobama.

67) TUR *Çocukluğumda annemin beni getirdiği bir dış hekimiyle, ağzıma kabaca soktuğu soğuk kaşığın sertliğini hiç unutmadığım bir çocuk doktorunun muayenehanelerinin bulunduğu apartmanların önünden tam geçmiştik ki, yokuşun aşağılarında bir kalabalık biriktiğini, birtakım insanların oraya doğru koşuşturduklarını, bazılarının da gördükleri şeylerden etkilenmiş, yüzleri allak bullak, bize doğru geldiklerini gördük. (str. 77)*

HRV *Upravo smo bili prošli zgrade u kojima su bile ordinacije zubara i pedijatra kojima me majka vodila kad sam bio dijete (nikada neću zaboraviti tvrdoću hladne žlice koju mi je grubo gurao u usta), kadli podno jedne padine ugledasmo mnoštvo ljudi; neki su trčali onamo, neki se pak vraćali vidno potreseni onim što su vidjeli. (str. 81)*

Frazem **yüzü allak bullak olmak** (dosl. 'imati potreseno lice') znači biti emocionalno potresen', a motiviran je činjenicom da se na licu vidi čovjekovo rasporeloženje. Tom je činjenicom motivirano i značenje hrvatskog frazema *čitati s lica*.

68) TUR *Kenarda yüzlerini ekşiten meraklı çocukları, şoför Çetin Efendi'yi, dua eden bir ihtiyarı gördüm. (str. 42)*

HRV *Po strani su stajala radoznala djeca kiselih lica, vozač Četin-efendija i starac koji se molio. (str. 45)*

Frazem **yüzünü ekşitmek** (dosl. 'pokiseliti lice') ima značenje 'namrgoditi se', 'napraviti kiselo lice'. U hrvatskome jeziku postoji frazem *napraviti kiselo lice* značenja 'pokazati namrgođeno lice', 'izraziti negodovanje', 'nerado prihvatiti što'.

5.8. Somatski frazemi sa sastavnicama 'obrva', 'usna', 'zub' i 'vilica'

U ovom poglavlju obuhvaćeni su frazemi s više somatskih sastavnica zbog malog broja u korpusu. Tako postoje dva frazema sa sastavnicom 'obrva' (tur. *kaş*) te po jedan frazem sa sastavnicama 'usna' (tur. *dudak*), 'zub' (tur. *diş*) i 'vilica' (tur. *çene*). U primjeru 69, osim sastavnice 'obrva' u frazemu se nalazi i sastavnica 'oko' te je moguće da je značenje frazema motivirano zbog jako male udaljenosti obrve i oka. U preostalim primjerima (70-73) frazemi su motivirani mimikom. Pozadinska slika tih frazema označava pokrete mišića lica, na temelju kojih lakše zaključujemo značenje frazema. Ipak, vilica kao dio usta, služi za komunikaciju, stoga i to može biti motivacija posljednjeg frazema (primjer 73).

69) TUR *Bulamıyordu, çünkü mutfağa gidiş gelişlerimde, kaşla göz arasında şemsiyeyi girişteki aynalı dolabın arkasına atmıştım. (str. 29)*

HRV *Nije ga mogla pronaći jer sam ga, idući u kuhinju i natrag, kriomice gurnuo za ormar s ogledalom, smješten na ulazu. (str. 33)*

Frazem **kaşla göz arasında** (dosl. 'između obrve i oka') ima značenje 'jako brzo', 'u sekundi', 'u tren oka'. U hrvatskome jeziku postoji frazem *dok okom trepneš* značenja 'velikom brzinom'.

70) TUR *"Düşmedi aslında. Sen hemen gitme diye dün saklamıştım." Bir an gülümsemekle kaşlarını çatmak arasında kararsız kaldı. (str. 33)*

HRV *"Zapravo nije pao. Sakrio sam ga jučer da ne bi odmah otišla." Imala je neki neodređen izraz lica - nisam znao smješka li se, ili se mršti. (str. 36)*

Značenje frazema **kaşlarını çatmak** (dosl. 'nabirati obrve') je 'mrštiti se'. U hrvatskome jeziku postoji ekvivalent turskome frazemu koji glasi *nabirati obrve*.

71) TUR *Hikâyemle olaylardan elli yıl sonra ilgilenen yeni dünyanın mutlu insanların, suları akmayan (bu yüzden zengin mahallelerine özel kamyonlarla su taşman), telefonları çalışmayan 1975 İstanbul'una dudak bükmelerini istemediğim için, o*

yıllarda tütüncü dükkânlarında satılan kenarları tırtıllı bu jetonu sergiliyorum burada.
(str. 220)

HRV *Budući da ne želim da sretni ljudi novoga doba koje zanima moja priča prave grimase na spomen Istanbula iz 1975. godine, u kojemu nije bilo dovoljno vode (zbog čega su u bogate četvrti dovozili cisterne s pitkom vodom), a telefoni nisu radili, ovdje izlažem žeton nazubljenih rubova, koji se tih godina prodavao u trafikama.* (str. 220)

Frazem **dudak bükmek** (dosl. 'savijati usne') ima značenje 'duriti se', 'negodovati'.

72) TUR *Şimdi acıya katlanmalı, onun gövdeme yayılışını sabırla karşılamalı, dişimi sıkmalıydım ki, bulduğumuz zaman o da benim durumumu kabullensin.* (str. 163)

HRV *Morao sam prihvatiti bol, skrušeno podnositi njezino širenje tijelom, stisnuti zube i trpjeti je sve dok se Fusun ne vrati i ne prihvati stvari onakvima kakve jesu.* (str. 165)

Značenje frazema **dişini sıkmak** (dosl. 'stisnuti zube') glasi 'pretrpjeti nešto', 'izdržati'. U hrvatskome jeziku postoji ekvivalent *stisnuti/stiskati zube*.

73) TUR *Dedikodu haberinin ne kadar aşağılık bir yalan olduğunu ancak böyle kanıtlar, yalnız sarhoş filmcileri değil, şimdi büyük bir zevkle haberi okumakta olan sosyetedeki dostlarımızın çenesini de böylece kapattırdık.* (str. 403)

HRV *Bio bi to najbolji način da pokažemo kako tračerski napis nije drugo do podla laž te zatvorimo usta ne samo pijanim filmaşima, nego i mojim prijateljima iz visokog društva koji su pročitali članak i naslađivali se njime.* (str. 397)

Značenje frazema **çenesini kapatmak** (dosl. 'zatvoriti vilicu') je 'ušutjeti', a njegov kauzativni oblik glasi **çenesini kapattırmak** (dosl. 'natjerati koga da zatvori vilicu') u značenju 'ušutkati koga'. U hrvatskome jeziku ne postoji frazem sa sastavnicom *vilica* koji odgovara turskim frazemima, ali zato postoji frazem *zatvoriti/svezati/vezati/začepiti (komu) usta* koji odgovara značenju turskog frazema, a koji je i upotrijebljen u prijevodu.

6. Zaključak

U ovom radu bavili smo se turskim somatskim frazemima, njihovom motivacijom te prijevodnim ekvivalentima u hrvatskome jeziku. Frazemi se sastoje od najmanje dvije punoznačne riječi čije značenje proizlazi iz cjeline, a ne pojedinačnih sastavnica, a frazeme čija je barem jedna sastavnica dio ljudskog tijela nazivamo somatskim frazemima. U ovom radu obradili smo somatske frazeme sa sastavnicama *glava*, *oko*, *uho*, *nos*, *usta*, *jezik*, *lice*, *obrva*, *usna*, *zub* i *vilica* na temelju zadanog korpusa.

Poznato je da je prevođenje zahtjevan proces koji od prevoditelja zahtijeva izrazito jezično poznavanje izvornog, ali i ciljnog jezika. Tijekom prevođenja ponekad je nemoguće zadržati konstrukcije izvornog jezika u prijevodu. Budući da su turski i hrvatski jezik tipološki različiti prevođenje s jednog na drugi jezik je dosta zahtjevno. Osobito kada se radi o prevođenju frazema jer poznavanje frazema ne zahtijeva samo jezičnu kompetenciju, već i poznavanje društva i kulture ciljnog jezika. Kod prevođenja frazema, ali i općenito, nije ispravno govoriti o jednom mogućem i jednom točnom rješenju jer to ne postoji. Bitno je da je značenje izvornog teksta sadržano i u prijevodu ciljnog jezika.

U radu smo na temelju teorijskog okvira kognitivne lingvistike, odnosno kognitivnih mehanizama pokušali objasniti motivaciju turskih somatskih frazema. Premda postoje razlike između hrvatske i turske kulture, na temelju obrađenih frazema, možemo zaključiti da su analizirane somatske sastavnice univerzalne te se u turskome jeziku, kao i u hrvatskome jeziku, koriste u skladu s njihovim tradicionalnim funkcijama. Tako se sastavnica *oko* koristi kao organ vida, kojim se opisuje funkcija gledanja kojim prikupljamo informacije iz okolnog svijeta te se oko kao osjetilni organ veže uz kognitivne aktivnosti, ali i druga konceptualna polja. Sastavnica *uho* se koristi kako bi se opisala funkcija sluha, dok se sastavnica *usta* koristi kako bi se opisala njihova funkcija u procesu prehrane, te njihova funkcija koju imaju procesu komunikacije, baš kao i somatska sastavnica *jezik*. Sastavnica *glava* se u turskome jeziku koristi za izražavanje kognitivnih aktivnosti zbog mozga koji se nalazi u glavi, te može predstavljati osobu, ali i početni dio nečega. Za ostale sastavnice nije analiziran dovoljan broj frazema da bi se pravili veći zaključci o njihovoj motivaciji, ali možemo primijetiti da je većina frazema motivirana gestama ili mimikom iz čega nam je lakše zaključiti značenje frazema upravo zbog toga što ljudi imaju ista konvencionalna znanja o dijelovima tijela i njihovim pokretima.

Što se tiče turskih frazema i njihovih hrvatskih prijevodnih ekvivalenata, u radu je analizirano sveukupno 73 frazema, od čega 14 frazema ima u hrvatskom jeziku prijevodne ekvivalente koji su po strukturi gotovo isti ili vrlo slični, za 23 frazema u hrvatskome nalazimo značenjski bliske frazemske strukture, dok preostali frazemi nemaju svoj ekvivalent. Kod značenjski bliskih frazemskih struktura, u hrvatskome jeziku se u većini slučajeva koristi drugi glagol, ali ista somatska sastavnica ili pak postoji ekvivalent koji ne sadrži somatsku sastavnicu, ali se u frazemu koristi imenica koja je blisko povezana sa somatskom sastavnicom (npr. vid za *oko*). Dok su u nekim primjerima frazemi prevedeni značenjski bliskim frazemima, u nekim primjerima nisu odgovarali kontekstu, te su se prevoditelji odlučili za druga rješenja. Primijetili smo da u turskome jeziku postoji više frazema s istom somatskom sastavnicom koji označuju istu izvanjezičnu situaciju (npr. *kafayı çekmek*, *kafası dumanlı* i *kafayı bulmak* imaju značenje 'napiti se'). Nadalje, među primjerima je bilo i frazema koji su primjer tzv. lažnih prijatelja², što je pokazatelj da prevođenje frazema nije samo stvar jezika, već i kulture. Na temelju analiziranih frazema u radu, možemo zaključiti da su frazemi u turskome jeziku s analiziranim somatskim sastavnica brojniji nego frazemi u hrvatskome jeziku. Ipak, ne smijemo generalizirati jer u ovome radu nisu bili obuhvaćeni svi somatski frazemi. Također, bitno je napomenuti da je polazišni jezik u ovome radu bio turski, stoga ne možemo znati do kakvih zaključaka bismo došli u obratnoj situaciji, a kako bi se to ustanovilo potrebna su daljnja istraživanja.

² Lažni prijatelji su lingvistička pojava koja se odnosi na parove leksema iz dva različita jezika, koji imaju isti ili sličan oblik, ali imaju različito značenje, a javljaju se zbog refleksnog prepoznavanja leksičkih oblika u izvornom i ciljnom jeziku te podrazumijevanja da u oba jezika isti oblici imaju isto značenje. (Lewis 2008: 173)

7. Prilozi

Kao što smo već napomenuli, radi bolje preglednosti u sljedećim tablicama naveli smo somatske frazeme obrađene u radu. U lijevom stupcu se nalaze turski frazemi, dok se u desnom stupcu nalaze njihovi hrvatski prijevodni ekvivalenti. Frazeme smo podijelili na 1) one kojima se izraz i značenje gotovo u potpunosti preklapaju, 2) one koji su značenjski bliski, i 3) one koji nemaju odgovarajući ekvivalent u hrvatskome jeziku. Frazeološke lažne prijatelje naveli smo pod frazeme bez ekvivalenata.

Tablica 1

BAŞ/KAFA: GLAVA (frazemi kojima se izraz i značenje gotovo u potpunosti preklapaju)	
kafasına girmemek	ne ide u glavu (komu što)
baş sallamak	kimnuti glavom
BAŞ/KAFA: GLAVA (frazemi koji su značenjski bliski)	
kafasına koymak	utuviti/uvrtjeti/zabiti sebi u glavu (što)
kafa (kafasını) karıştırmak	izgubiti glavu
kafası (kafasına) takılmak	ne izlazi/ne ide iz glave (komu tko/što)
kafadan çatlak	udaren u glavu
başını döndürmek	pomutiti/pomaknuti/zavrtjeti (komu) pamet
kafayı bulmak	udarilo je u glavu
başını dik tutmak	držati glavu visoko
BAŞ/KAFA: GLAVA (frazemi bez ekvivalenta)	
kafasında şimşek çakmak	
kafayı üşütmek	
kafasını kurcalamak	
kafası çalışmak	
kafa şişirmek	
kafa (veya kafasını) dinlendirmek	
baştan aşağı³	
kafayı çekmek	
kafası dumanlı	
tek başına	

³ U hrvatskome jeziku postoji frazem *od glave do pete* značenja 'u cjelosti', ali se može odnositi samo na ljude.

başından geçmek	
başına gelmek⁴	
baş edememek	
baş başa kalmak	

Tablica 2

GÖZ: OKO (frazemi kojima se izraz i značenje gotovo u potpunosti preklapaju)	
göz atmak	baciti oko
göz ucuyla bakmak	gledati krajičkom oka
göz yummak	zatvoriti/zatvarati oči (pred čim) zažmiriti na jedno oko (frazem je značenjski blizak)
gözünü dört açmak	otvoriti četvere oči
gözden (gözünden) düşmek	pasti/padati u očima
GÖZ: OKO (frazemi koji su značenjski bliski)	
göze çarpmak	bode oči (komu/što) pasti u oči (komu) zapelo je za oko (komu/što) upadati u oči
göz koymak	baciti oko
göz kulak olmak	držati/imati na oku (koga/što) ne ispuštati iz očiju
göze almak	imati u vidu
GÖZ: OKO (frazemi bez ekvivalenta)	
göz göze gelmek⁵	
göz göre göre	
gözünün önünden gitmemek	
gözünü (bir şeye veya bir şeyin üzerinde) olmak⁶	

⁴ U hrvatskome postoji frazem vrlo sličnog izraza, *doći će glave koga tko/što*, ali ima različito značenje od turskog frazema.

⁵ U hrvatskome jeziku postoji frazem vrlo sličnog izraza, *naći se/susresti se oči u oči*, ali ima različito značenje od turskog frazema.

gözlerini dikmek	
göz gezdirmek	
gözden geçirmek	
gözünü gözüne dikmek	
gözü (gözleri) takılmak	
gözü ilişmek	
gözlerini kaçırmak	
gözünden kaçmak	
gözünü korkutmak	

Tablica 3

KULAK: UHO (frazemi kojima se izraz i značenje gotovo u potpunosti preklapaju)	
kulağına gelmek	doći do ušiju (komu)
KULAK: UHO (frazemi koji su značenjski bliski)	
kulak vermek	dobro otvoriti uši
kulak kesilmek	pretvoriti se u uho
kulak kabartmak	naćuliti/napeti/napinjati uši
kulağına küpe olmak	zapisati sebi na uho
KULAK: UHO (frazemi bez ekvivalenta)	
kulağını bükmek	

Tablica 4

BURUN: NOS (frazemi kojima se izraz i značenje gotovo u potpunosti preklapaju)	
burnunun dibinde	biti/nalaziti se pod nosom biti/nalaziti se (komu) ispred nosa
BURUN: NOS (frazemi koji su značenjski bliski)	
burun buruna gelmek	naći/ susresti se oči u oči ili licem u lice
burun kıvrırmak	frknuti nosom

⁶ U hrvatskome jeziku postoji frazem vrlo sličnog izraza, *imati na oku*, ali ima različito značenje od turskog frazema.

Tablica 5

AĞIZ: USTA (frazemi kojima se izraz i značenje gotovo u potpunosti preklapaju)	
ağzına atmak	baciti u usta
ağız (veya ağzını) açmak	otvoriti usta
AĞIZ: USTA (frazemi koji su značenjski bliski)	
ağzından kaçırmak	izletjeti iz usta oteti se s usana
ağzını bıçak açmamak	ne otvarati usta
AĞIZ: USTA (frazemi bez ekvivalenta)	
ağzından lakırtı (veya laf) almak (veya çekmek)	
ağzını aramak (veya yoklamak)	
ağzından çıkmak	

Tablica 6

DİL: JEZİK (frazemi bez ekvivalenta)	
dile getirmek	
dilinin ucuna gelmek⁷	
dile (dillere) düşmek	

Tablica 7

YÜZ: LICE (frazemi kojima se izraz i značenje gotovo u potpunosti preklapaju)	
yüzünü ekşitmek	napraviti kiselo lice
YÜZ: LICE (frazemi koji su značenjski bliski)	
yüzüne vurmak	sasuti u lice
yüzü allak bullak olmak	çitati s lica
YÜZ: LICE (frazemi bez ekvivalenta)	
yüz vermemek	

⁷ U hrvatskome jeziku postoji frazem vrlo sličnog izraza *navrh jezika je (komu što)*, ali ima različito značenje od turskoga frazema.

Tablica 8

KAŞ: OBRVA (frazemi kojima se izraz i značenje gotovo u potpunosti preklapaju)	
kaşlarını çatmak	nabirati obrve
KAŞ: OBRVA (frazemi koji su značenjski bliski)	
kaşla göz arasında	dok okom trepneş

Tablica 9

DUDAK: USNA (frazemi bez ekvivalenta)	
dudak bükmek	

Tablica 10

DIŞ: ZUB (frazemi kojima se izraz i značenje gotovo u potpunosti preklapaju)	
dişini sıkamak	stisnuti zube

Tablica 11

ÇENE: VILICA (frazemi koji su značenjski bliski)	
çenesini kapatmak	zatvoriti/svezati/vezati/zaçepiti (komu) usta

8. Literatura

Eco, Umberto. *Otprilike isto: iskustva prevođenja*. Preveo s talijanskoga Nino Raspudić. Zagreb: Algoritam, 2006.

Fink-Arsovski, Željka. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet, 2002.

Forko, Josipa. "Prevođenje frazema-sizifov posao." *Hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis* 3 (2009), 93-98. [Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/70077>, datum pristupa: 15. 08. 2017]

Kovačević, Barbara. *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2012.

Lakoff, George, Mark Johnson. *Metafore koje život znače*. Prevela s engleskoga Anera Ryznar. Zagreb: Disput, 2015.

Lewis, Kristian. „Dva aspekta neodređenosti pojma lažni prijatelji.“ U *Slavistika dnes: vlivy a kontexty, Konference mladych slavistu II*, uredili Marek Příhoda i Hana Vaňková, 173-189. Praha – Červený Kostelec: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze – Pavel Mervart, 2008. [Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Kristian_Lewis/publication/282818242_DVA_ASPEKT_A_NEODREDENOSTI_POJMA_LAZNI_PRIJATELJI/links/561d622c08aecd1acb3bbf/DVA-ASPEKTA-NEODREDENOSTI-POJMA-LAZNI-PRIJATELJI.pdf, datum pristupa: 29.03.2018.]

Menac, Antica. *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra, 2007.

Novak Milić, Jasna. "Oko, uho i nos u hrvatskim i švedskim frazemima." U *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike*, uredila Jagoda Granić, 535-549. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 2005. [Dostupno na: http://www.academia.edu/3805843/Oko_uho_i_nos_u_hrvatskim_i_%C5%A1vedskim_frazemima, datum pristupa: 18.08.2017.]

Stanojević, Mateusz-Milan. „Konceptualna metafora u kognitivnoj lingvistici: pregled pojmova.“ *Suvremena lingvistika* 68 (2009), 339-369. [Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/47111>, datum pristupa: 17.11.2017.]

Stanojević, Mateusz-Milan, Jelena Parizoska i Marek-Mladen Stanojević. „Kulturni modeli i motivacija frazema.“ U *Jezik i identiteti*, uredila Jagoda Granić, 569-576. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 2007. [Dostupno na: [http://www.academia.edu/24282832/Kulturni_modeli_i_motivacija_frazema Cultural models and idiom motivation](http://www.academia.edu/24282832/Kulturni_modeli_i_motivacija_frazema_Cultural_models_and_idiom_motivation)], datum pristupa: 17.11.2017.]

Šiljak-Jesenković, Amina. *Nad turskim i bosanskim frazikonom: semantički, sintaktički, lingvostilistički i sociolingvistički aspekt*. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 2003.

Turk, Marija. “Naznake o podrijetlu frazema.” *Fluminensia* 1-2 (1994), 37-47. [Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/132167>], datum pristupa: 10.09.2017.]

8.1. Rječnici

Ahmetović, Danijela, Hatice Parlak i Samir Ahmetović. *Tursko-bosanski bosansko-turski rječnik; Türkçe-Boşnačka Boşnačka-Türkçe sözlük*. Lukavac: B-Eli-M, 2014.

Anić, Vladimir. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber, 2004

Atasözleri ve deyimler sözlüğü (Türk Dil Kurumu)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&arama=kelime&guid=TDK.GTS.52e50660734886.79058004, [datum pristupa: 06.04.2018.]

Baza frazema hrvatskoga jezika

<http://frazemi.ihjj.hr/>, [datum pristupa: 06.04.2018.]

Hrvatski jezični portal

<http://hjp.znanje.hr/>, [datum pristupa: 06.04.2018.]

Matešić, Josip. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga, 1982.

Menac, Antica, Željka Fink-Arsovski i Radomir Venturin. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2003.

Tureng

<http://tureng.com/en/turkish-english>, [datum pristupa: 06.04.2018.]

Türkçe-İngilizce Redhouse sözlüğü= The Redhouse Turkish-English dictionary. Istanbul: Redhouse, 2011.

8.2. Izvori

Pamuk, Orhan. *Muzej nevinosti*. Preveli s turskoga Ekrem Čaušević i Kerima Filan. Zagreb: Vuković & Runjić, 2009.

Pamuk, Orhan. *Masumiyet Müzesi*. Istanbul: iletişim, 2008. [pdf verzija], dostupno na: <http://www.kkoworld.com/kitablar/orhan-pamuk-masumiyyet-muzeyi-turk.pdf>, [datum pristupa: 27.05.2017.]

Sažetak

Turski i hrvatski su tipološki i genetski različiti jezici te se pri prevođenju s jednog jezika na drugi mogu javljati poteškoće, osobito kada se prevode frazemi, čije prevođenje nije samo pitanje jezika, već i kulture. Ovim radom htjeli smo ustanoviti motivaciju somatskih frazema u turskome i proučiti njihove prijevodne ekvivalente u hrvatskome jeziku. Teorijski okvir rada čine definiranje frazema kao osnovne jedinice frazeologije, kognitivni mehanizmi na kojima se zasniva motivacija frazema te prevođenje frazema. Korpus rada čini roman *Muzej nevinosti* Orhana Pamuka na temelju kojega su analizirani frazemi sa somatskim sastavnicama *glava, oko, uho, nos, usta, jezik, lice, obrva, usna, zub i vilica*. Analizom smo došli do zaključaka da u motivaciji frazema kulturološke razlike nemaju veću ulogu, već da je razumijevanje sastavnica ljudskoga tijela u dvama jezicima slično. Imajući u vidu da je polazišni jezik bio turski, došli smo i do zaključaka da su somatski frazemi u turskome jeziku sa spomenutim sastavnicama brojniji nego u hrvatskome jeziku, ali potrebna su daljnja istraživanja kako bi se ustanovilo vrijede li ovi zaključci i za druge somatske frazeme.

Ključne riječi: somatski frazemi, motivacija frazema, prevođenje, turski jezik, hrvatski jezik

Abstract

Turkish and Croatian languages are typologically and genetically different languages. Difficulties may arise when translating from one language to another, especially when it comes to translating idioms, whose translation is not just a question of language, but culture as well. This thesis is aimed at studying the motivation of somatic idioms in Turkish language and their translational equivalents in Croatian language. The theoretical framework consists of defining the idiom as the basic unit of phraseology, cognitive mechanisms on which their motivation is based and translation of idioms. The corpus is represented by a novel written by Orhan Pamuk, *The Museum of Innocence*, based on which idioms containing the somatic components *head, eye, ear, nose, mouth, tongue, face, eyebrow, lip, tooth and jaw* were analyzed. The results of the analysis led to the conclusion that cultural differences do not play a big role in the motivation of somatic idioms but that the understanding of body part components is similar in the two languages. Keeping in mind that the starting language was Turkish, the thesis also showed that, in comparison to Croatian, the Turkish language is richer in idioms. However, further research is needed in order to establish whether these conclusions can be applied to other somatic idioms as well.

Key words: somatic idioms, semantic motivation of idioms, translation, Turkish language, Croatian language